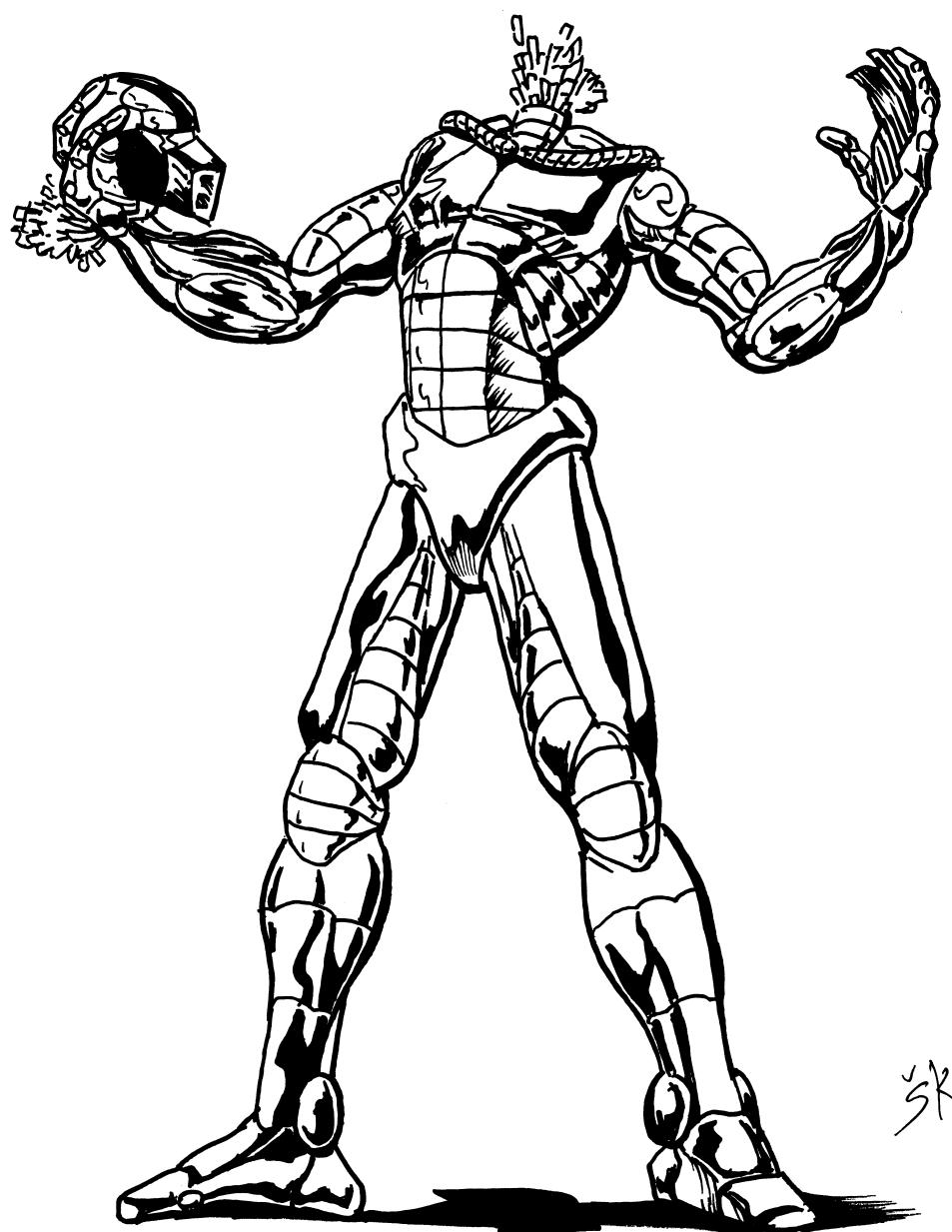

PONGSIEK

111

SFERAKON 2010.

UVODNIK

Štovani štioče, već dugo kukam kako u "Parseku" nedostaje eseja, a i s intervjuima sam nešto kratak u zadnje vrijeme. Nema problema, okrenuli smo se za 180 stupnjeva. Masivni intervju Aleksandra Žiljka (koji je sam presjekao kako se deklinira njegovo prezime: dakle, *Žiljka*, a ne *Žiljaka!*) koji je preveo sam Žiljak daje nam predodžbu kako stranci mogu dobiti uvid na hrvatsku SF scenu. Ili pogled kako si stranci mogu vidjeti nas. Odnosno, kako im se predstavljamo. Ili tako nekako...

Ni neumorni *convention junkie* Izitpajn nije nam ostao dužan: saznajte sve što niste htjeli saznati o tome kako Izitpajn gleda na hrvatske konove. A i organizatorima konvencija bilo bi dobro baciti oko na Izitpajnov tekst... (Napomena uredništva: tekst je pisan prije ovogodišnjeg Istrakona, ali nije time izgubio na svježini, naprotiv!)

Kad smo već kod konvencija, Riječani su došli na glas - i to dobar! - kako je dovoljno užicati nekakav prostor za kon, a zatim ih pozvati da napune program. I šank.

I sikjuriti. I sve to... Eh, zato smo ovogodišnji sFeraKonski (tako se piše?) broj popunili u izvjesnoj mjeri riječkim pričama: na jednom kraju skale je Zoran Krušvar, s ne znam koliko nagrada i priznanja, dok je Irena Hartmann sasvim mlada autorica, proizišla (među ostalim) iz Krušvarovih literarnih radionica u Rijeci. Narode, ondje omladina zbilja puši Krušvara: te je ljubazan, te ne docira nego usmjerava, te je spremjan svakome pomoći... Jednom riječju, Krušvar je očinska figura. Ili barem stariji buraz. Sad kad sam to čuo i video, mogu mirno odapeti...

A sad, na čitanje!

U Zagrebu, 14. travnja 2010.

"Parsek" na webu:

<http://parsek.sfera.hr/>

i još:

<http://parsek.blog.hr/>

B.Švel

Autor kojega ne treba posebno predstavljati, Zoran si je priskrbio svoju dozu kontroverzi. Od periodičkih polemiziranja putem pripovjedaka, predstavljanja sebe kao geekone (tko ne zna o čemu je riječ, neka... ma neka ne pita!), sve do objavlјivanja u "Parseku". Eh, ima i blog, i to u Poljskoj: <http://carpenoctem.pl/wordpress/zoran/>

Zoran Krušvar

NINDŽA U RALJAMA DINOSAURA

Ivan je sklopio oči i utonuo u nutrinu svog duha, kao rižina pahuljica u zdjelu mlijeka, izazivajući suptilne vrtloge u gustoj, bijeloj masi oko sebe. Njegov sensei Tanaka ga je tako učio, iz svoje kuće papirnatih zidova na jednom malom otočiću u japanskom moru. Osim što Tanaka ne bi nikada jeo rižine pahuljice u mlijeku, jer ne podnosi mlijeko, nego samo električne jegulje i tune od petsto kila koje golim rukama ulovi u moru. Naravno, Ivan nikad nije bio u Japanu... daleko je to i karta je skupa. Ali sensei Tanaka je disciplinirao svoj duh, svoju *ki* energiju, do takvog savršenstva da je mogao slati vlastite astralne projekcije putem Skypea - iako na

otočiću nije imao ni interneta ni struje (osim spomenutih električnih jegulji). Također, mogao je materijalizirati tekstualne poruke na iznenadujuće dobrom engleskom jeziku ravno u Ivanov inbox. Jedini problem bio je taj, što na Tanakinom otoku konfiguracija terena nije bila adekvatna za uzgoj riže. Istina, nije njemu riža ni trebala toliko, jer se - kao prvo i osnovno - hranio spomenutim jeguljama i tunama, a kao drugo, razvio je sposobnost upijanja *ki* energije iz svoje okoline i mogao se dohranjivati njome. Ali bez riže nije nikako mogao napraviti sake, a sake mu je bio neophodan kako bi redovito provodio ritualna čašćenja duhova predaka. To je bilo vrlo važno za Tanakinu duhovnost pa mu

je zato Ivan (baš kao i drugi učenici diljem svijeta) uplaćivao simboličnu svotu od pedeset eura mjesечно. Kako na Tanakinom otoku nije bilo banke, uplaćivali su mu na račun jedne banke u SAD-u. Ivanu je to u prvi mah bilo pomalo čudno, ali nakon prvih nekoliko lekcija koje je dobio putem maila, postao je puno mudriji i naučio da je put jednog nindže pun tajnovitih sjenki i misterioznih zagonetki koje mogu dokučiti samo oni koji su se vinuli do najvišljih razna svijesti, širom otvorili sve svoje čakre i zatomili demona radoznalosti.

Uglavnom, sad je i Ivan bio na pravom putu da jednog dana postane nindža, a onda će biti najjača faca u kvartu i sve cure iz ulice sanjat će o tome da budu njegove gejše.

Postojao je samo jedan problem...

Katana.

Duša ratnika. Dobro, duša samuraja, a on nije samuraj nego budući nindža, ali opet, svaki nindža mora imati katanu... inače, na što bi to sličilo? I da, njegova godinu dana starija sestrična se pred mjesec dana vratila s maturalca u Španjolskoj i je, kupila mu je katanu i prošvercala je preko granice skrivenu ispod najveće španjolske lepeze na svijetu. Međutim, ne da to nije bio onaj čuveni japanski čelik i preko granice s opsесijom dotjeran perfekcionizam starih majstora, nego čak nije bio ni španjolski čelik iz Toledo... ovo je bio obični turistički proizvod, sramota za svakog ozbiljnog ratnika. Vjerojatno proizvedena u nekoj azijskoj državi s jeftinom radnom snagom, gdje su nejaka dječica ili zlostavljanje žene za šaku riže kovale ovu sramotu od mača u pauzi između krojenja Nike tenisica i sastavljanja baterija za šminkerska Apple

prijenosna računala. Strašno. Ali ni ta društvena nepravda prema jadnim radnicima nije ništa prema onoj strahoti koju je Ivan doživio kad je na internetskom forumu www.haragei.org/ /forum opisao svoj novi mač. Količina uvreda, izrugivanja i podsmijeha koji su se sručili na njega, bila je tolika da je te večeri dvaput puknuo *bandwidth* i srušio se *site*.

Zato je sad namjestio sobu u potpunom skladu s feng shuijem, kako bi doseguo potpunu harmoniju duha, tijela i okoline. Čak je i akvarij s ribicom donio iz dnevne sobe i proračunato je smjestio pod točno određenim kutem na transverzalu fikus-ulazna vrata, kanalizirajući time energiju podalje od utičnice i više u smjeru stola. Spustio se na pod, sjeo na svoje pete i sklopljenih očiju ponavljaо nečujnu mantru, onako kako mu je u mailu detaljno objasnio sensei. Cilj mu je bio sasvim jasan: neće njega nitko zajebavat zbog glupog mača! Koristeći tajne napredne metode transcendentalne meditacije, poznate samo pravim nindžama, Ivan je nakanio prokrčiti stazu kroz hodnike prostora i vremena, nadići kontinuum, svoj um prepostaviti materiji i pojaviti se negdje u drevnom Japanu. Sensei mu je poslao detaljne upute i popis sastojaka koji su mu trebali pomoći. Istina, nije uspio naći sake u trgovini pa se poslužio običnom domaćom rakijom, kojom je njegova tetka Filomena obično masirala čvorista proširenih vena, ispod dlakama prošarane kože njenih estetski zapostavljenih nogu. Također, nije našao ni šitake gljive, što ga je toliko dotuklo da je u jednom trenutku izgubio kontrolu nad svojim duhom i počeo vikati po ulici:

"GLJIVE!!! Trebaju mi jebene gljive!! Zar nitko nema gljiva!?", odzvanjao je njegov očaj, kovitlajući se oko prašine nošene suhim vjetrom. Pomiješao se s ravnodušnošću susjeda, kako bi zajedno s njima stvorio oblake gorčine, tmurnije čak i od vlagom žigosanih fasada na okolnim zgradama. A onda mu je, u trenutku krajnjeg, tri toma debelog malodušja, pristupila sjena ispijenog muškarca, požutjelih prstiju, dugih i masnih niti rijetke kose, odjeven u šarenu majicu i poderane traperice:

"Kuiš, frende e... mojne katvi, ja ti mami veglji, ono, žišku... e?" Bore na njegovom licu vijugale su kao zmije, pljuckajući otrovno svaku nerazumljivu riječ i zaštitnički se omatajući oko mutno vodenastih, zelenih očiju, premreženih složenom infrastrukturom kapilara.

"A?" Ivan ga nije razumio, osjetio se posramljen time, jer mu je njegov sensei govorio da pravi nindža već po izrazu lica sugovornika može znati o čemu ovaj govor, čak i ako ne razumije jezik. Međutim, ovo lice Ivanu je izgledalo kao da govori o protestima protiv rata u Vijetnamu šezdesosme, omladinskim radnim akcijama šezdesaprve i rejverskim partijanjima sredninom devedesetih i to sve u isti glas. Iako to sve skupa nije imalo smisla, jer je tip bio premlad za radne akcije i stilski neadekvatan za *rave party*, a to sve skupa nije imalo nikakve veze s Ivanom.

"Veglji, ono... gljive, jebote! 'Oćeš il' nećeš?"

I tako je Ivan kupio gljive. Nisu izgledale sasvim kao šitake, ali pomalo su nalikovale i tip mu je rekao da su idealne za meditaciju pa se logično nametnuo zaključak da će poslužiti svrsi.

I sad, kad je sjedeći u lotosovom položaju na podu svoje sobe prožvakao te gljive i jako dobro dezinficirao grlo rakijom, sklopio je oči i počeo intenzivno mantrati o putu u prošlost i na istok, ranije i istočnije, daleku prošlost i daleki istok, još dalji istok, još dalju prošlost, istočniji istok i prošliju prošlost, dalju daljinu, dalju prošlost, još dalju i još prošliju, prijašniju, koja je prethodila, hodila, bosih nogu i kožnih opanaka od kože, zmijske, krokodilove, reptilove, leptirove, koji maše krilima na himalaji i izazove tajfun u Meksiku gdje su piramide i prošlost i piramide i istok i davno, davno prije, duboko, duboko u prošlost...

Osjetio je kako se izdvaja od vlastitog tijela, kako postaje jedno s uzorkom u tepisonu, dok su mu žuti, smeđi i tamnosmeđi čvorići svjetlucali pred očima kao mečava sastavljena od bezbroj albino krijesnica koje mijenjaju boju u svim frekvencijama i refleksijama sunčeve svjetlosti koja se probijala u usijanom slaru iz modrog neba, rasipajući se u tisuće minijaturnih, kaligrafskih sjena koje su bacala tjelešca mahovine rasprostrta po mirisnom tlu.

Ustao je i zakoračio.

Tlo je bilo vlažno pod njegovim bosim stopalima. Zrak je mirisao na slatkastu trulež, kao duboka šuma poslije kiše. Ispred njega otvarala se zelena ravnica, omeđena trima ogromnim, kamenim građevinama... piramidama.

Osjetio je kako mišići na njegovim kostima drhte poput celulita na guzici ocvale R'n'B plesačice. Svakako više nije bio kući... iako ovo nije nalikovalo njegovoj predodžbi Japana... zar su u Japanu imali piramide?

Uputio se preko ravnice, gledajući neobično bilje i osluškujući čudne zvuke životinja koje mu se još nisu ukazale. U daljini, video je nekoliko dugih vratova kako proviruju iznad nakupina bilja. *Žirafe? U Japanu?* pomislio je začuđeno. Ali životinjama dugih vratova nedostajao je prepoznatljiv dezen, kao i one izrasline koje krase žirafama glavu. *Gdje sam to dospio?*, snebivao se Ivan. Konačno, probijajući se kroz rastlinje koje nije znao imenovati, ugledao je žitelje ovog kraja. Jedna grupica stajala je oko omanje lokve katrana, u koju je do koljena ugazio govornik čije su riječi ostali naizgled pozorno slušali.

Prvo što je Ivana zaprepastilo, bilo je to što okupljeni nisu bili ljudska bića. Najprije je mislio da su svi odjeveni u nekakve čudne kapute s kapuljačama, ali kad je prišao bliže shvatio je da je to što ih prekriva zapravo njihova vlastita koža, a da se svakom iza njegovih nogu vuče rep debele osnove. Izgledali su pomalo nalik na dvonožne krokodile, ali glave su im sličile nečemu kao... Ivan je shvatio na što su im sličile glave, a onda je shvatio i što oni zapravo jesu: pred njim je stajala grupica omanjih dinosaura. *Nešto je pošlo po zlu! Ovo ne može biti Japan!* shvatio je Ivan, osvrčući se u potrazi za spasonosnim prizorom filmske ekipe koja upravo snima jedan od filmova o Godzili. Međutim, uzalud. Tek je krik pterodaktila proparao nebo.

Ali, još Ivan nije u potpunosti uspio pojmiti situaciju u kojoj se našao, već je uslijedio drugi šok - shvatio je da govornik nije dinosaur, već naizgled ljudsko biće ili barem nekakav primat. Stajao je do koljena uronjen u smrđljivi katran, odjeven u donje gaće i fini

sako s kravatom, uredno počešljanih brkova i pomalo zamagljenih stakala naočala. Budući da su dinosauri izgledali potpuno nezainteresirani, Ivan je prišao bliže i shvatio da tog stvora odnekud poznaje!

"Oprostite... niste li Vi onaj... onaj hadezeov političar? Onaj liječnik?", upitao je uzbudjeno.

"Jesam mladiću, ja sam to!"

"Pa što radite ovdje?"

"Pokušavam ovim dinosaurima otvoriti oči. Oni jednostavno ne vide kako je njihovo društvo ogrezo u nemoral! Došlo je do rasapa tradicionalnih, obiteljskih vrijednosti, odali su se pošastima homoseksualizma i kontracepcije, a strah me i pomisliti što će se dogoditi ako razviju umjetnu oplodnju! Lijepo im govorim da će jednog dana izumrijeti od silnog nemoralja, ali uzalud - oni ne slušaju. Mislim da mi je potreban neki koncept na koji se mogu pozvati, ali izgleda da još nije izmišljen... nešto kao ideja o nekoj natprirodnoj sili koja nadgleda sve naše postupke i dijeli nagrade i kazne ovisno o našem moralu... ma, ne mora takva sila ni postojati, bitno je samo da masa VJERUJE u nju... tada bi mi bilo puno, puno lakše kontrolirati ih..."

"Ma... dobro, u redu... ali što radite OVDJE? Mislim, pogledajte oko sebe, ne osjećate li se malo... izvan svog vremena?"

Političar se osvrnuo, pogledao baruštinu katrana u kojoj stoji i slegnuo ramenima:

"Ne, mladiću. Osjećam se odlično, ovo je baš pravo mjesto i vrijeme za mene."

Ivan je osjetio kako mu nešto gurka rame. Okrenuo se i pored sebe ugledao veliko, smeđe, dinosaursko oko. Naglo je odskočio,

zauzimajući klasičnu nindža pozu iz koje je golim rukama mogao ubiti čovjeka ili patuljastog dinosaura na sedamdeset i tri različita načina.

"Uf, al' smo nešto nervozni...", rekao je dinosaur, smiješći se svojim nazubljenim čeljustima. Iako su mu zubi bili brojni i oštiri, a zadah bogat i moćan, činilo se da nema nekih agresivnih namjera pa se Ivan mrvicu opustio, iako i dalje spreman reagirati u treptaju oka.

"Dobar dan... ja sam Ivan... tko si ti?" predstavio se, dajući sve od sebe da zvuči koliko - toliko sabrano, što obzirom na suludu situaciju nije bilo jednostavno.

"Bok, ja sam Aaarr. Htio sam ti samo reći da se maknemo odavdje, jer ima sumornih para koje su baš počele gadno smrditi, a i ovaj tip je živa dosada. Daj, dođi", mahnuo je kržljavim prednjim ekstremitetom i uputio se prema piramidama. Ivan je krenuo za njim, a dinosaur je putem pričao:

"Ide mi na živce taj tip. Skroz je opterećen tim nekim svojim idejama i uopće ne sluša tuđa mišljenja... A osim toga, jesli li video one njegove dlake na licu? Mislim zaista! Jel' nam baš svima mora nabijati na nos to što je on primat? Da li JA idem okolo i vičem da sam dinosaur?"

"Ne znam..."

"Ja ču ti reći; ne vičem! A mogao bih!" Ivan je zamislio taj neugodni, režeće-piskutavi glas kako nešto viče i zaključio da bi bilo bolje promijeniti temu:

"Ovaj, da te nešto pitam, Ar..."

"Aaarr", ispravio ga je strpljivo dinosaur.

"Da, Aaarr... ovo svakako nije srednjovjekovni Japan, jel'da?"

"Budući da nisam nikad čuo za to mjesto, onda valjda nije. Ovo je Dolina piramide, vidiš? Ovo je piramida Sunca, ono tamo piramida Mjeseca, a ona treća se za sad zove piramida Spoticanja o znanstvene dogme, ali tražimo joj neko bolje ime... Vidiš kako su lijepi... Uskoro će biti gotove." Objasnjavao je Aaarr, ponosno uzdignute glave i ne bez sjaja u očima.

"Čekaj... Vi... Dinosauri su izgradili... To jest, dinosauri grade piramide u Visokom?"

"Ne znam za to Visoko... Makar i to je lijepo ime. Ali mi svakako gradimo piramide."

"Pa... Ne mogu vjerovati... A zašto ih gradite?"

"E, to ti je duga priča...", uzdahnuo je Aaarr "Uglavnom, malo smo ti zapali u gospodarsku krizu... Globalna recesija, znaš. I nekoliko zadnjih turističkih sezona bilo je dosta loše pa smo zaključili da moramo malo obogatiti ponudu... Najprije smo pokušali sa zdravstvenim turizmom, ali to je bio promašaj. Bilo je sve lijepo zamišljeno, ali doktori su tražili prevelik mito od pacijenata pa se takva usluga na kraju nikom nije isplatila. Pacijenti su se okrenuli alternativnoj medicini, a korumpirani liječnici otišli u politiku."

Ivan je pozorno kimao glavom, pažljivo slušajući. Aaarr je svojom kratkom, troprstom rukom u prolazu pozdravljaо druge slične prolaznike i pričao dalje:

"Uglavnom, ovo je novi turistički projekt koji bi trebao privući silne posjetitelje."

"Aha, kao doći će gledati kulturne spomenike?", rekao je Ivan, u hodu zaobilazeći

ljusku ogromnog jajeta iz kojeg se nešto očito nekad izleglo i to nasred puta. Aaarrr jajetu nije posvetio nikakvu pažnju, samo se nasmijao Ivanovom pitanju:

"Ma kakvi spomenici, ne budi blesav! Kad dode ledeno doba, ovo će biti elitna skijališta s luksuznim hotelima i kockarnicama unutra! To je pos'o!"

Do tog se trenutka Ivan dovoljno opustio da mu mozak proradi kako treba pa je ugledao sjajnu priliku za svoju misiju:

"Aha... Nego, kad već imate tu tolike građevinske rade i sve ... Jel' ima možda i neki kovač?", već je mogao vidjeti sebe kako vitla katanom iskovanom u mezozoiku, koju su izradili dinosauri glavom i kakvu nema apsolutno nitko drugi na svijetu! S takvim mačem bio bi najveća faca u svim nindža krugovima i šire! Zamišljaо je kako mu se muškarci dive, a oskudno odjevene japanske školarke pohotno bacaju u naručje.

Dinosaur se počešao srednjim noktom po glavi:

"Kovač? Pa bio je jedan Kovač... Luka. Taj se isto bavio medicinom, ali nakon kolapsa projekta nije se uspio snaći u politici pa se dao u zabavljačke vode... Tužno."

"Zar je bio tako loš?"

"Ma... Već na prvoj izvedbi je bio dosta loš... Trema, valjda... Uglavnom, kritika ga je sažvakala. Doslovce. Velociraptori imaju vrlo nizak prag tolerancije."

Ivan je zamislio krvavu scenu pa se brzo stresao i izbrisao je iz uma:

"Uh, jadan... Ali meni treba kovač da mi..."

"E pa bio je još i Niko Kovač...", prekinuo ga je dinosaurus "To je isto tužna priča... Slomio je nogu šutirajući kamene kugle kojih ovdje ima dosta...", pokazao je prstom na jednu obližnju, bar tri metra promjera, koja je ležala napol uronjena u zemlju. "Jer ovi veći, turiasauri i drugi, gutaju kamenje da bi poboljšali probavu. Kad izbace kamen iz probavnog trakta, izgleda okruglo. Uglavnom, Kovač je slomio nogu i umro od gladi jer nije mogao loviti plijen... Siroti dečko..."

"Ma ne, meni treba kovač, baš onaj koji kuje, koji radi predmete od željeza...", pojasnio je mladi nindža, gestikulirajući kao da i sam kuje, ili barem tuče šnicle.

"Aaaaa... Pa što tako ne kažeš! Kovač Mišo... Ali' to je možda još najtužnija priča."

"Što se pak njemu desilo?"

"Ah... On je krupan momak... Brontosaur... uvijek je trebalo duže vremena da mu stvari stignu do mozga... to zbog onolikog vrata, znaš. Uglavnom, dečki su žvakali luckastu paprat... Ono, za opuštanje, malo žvakneš... Svi smo to radili kad smo bili mladi... Ali kad je Mišo probao, nije ga odmah puklo... Daleko mu mozak od želuca. I on je jeo dalje. Uglavnom, obrstio je cijelo polje luckaste paprati... I od onda je poludio naskroz, radi samo metalne kugle s crtom po sredini. Sva sreća, na jugu se te kugle dobro prodaju kao suveniri pa ih izvozi... A dok ih radi urla tužnim glasom... Strašno ga je čuti."

"Uf... Pa zar nemate tu nijednog kovača zanatliju koji mi može napraviti katanu?", razočarano je zastao Ivan, gledajući kako mu sve džunke tonu u jamu s katranom.

"Katanu?", zbumjeno ga je pogledao Aaarr.

"Ovaj... Da... Mač."

"Mač? Nemamo ti mi takvih stvari. Mi ti samo gradimo piramide. Želiš možda kupiti jednu piramidu?" Aaarr je spojio prste i iskezio se, kao pohlepni trgovac. Prizor bi možda bio i smiješan, ali Ivanu nije bilo do šale, osjećao je da je izgubio već previše vremena i truda i njegova potreba da se posveti onome što je i započeo postala je tako opipljiva da mu se grušala u crijevima:

"Joj, ne treba mi piramida, treba mi katana... A ništa, ne mogu se onda tu više zadržavati, moram se vratiti natrag..."

"O pa čekaj! Ne možeš se vratiti! Večeras je kraljevska svečanost!", uznemirio se Aaarr, pristupivši bliže Ivanu. Zadah mu je bio zbilja gadan.

"Ma ne, ali stvarno moram ići...", objašnjavao je Ivan, koraknuvši unazad.

"Ma nikako, moraš upoznati kralja..." Aaarr se približavao, čak mu je i svojom kandžom dotaknuo ruku.

"Ma što će ja kralju...", otresao se Ivan, odgurnuvši od sebe ružnjikavi ekstremitet. Koža mu se naježila na ledima, imao je osjećaj da će sad doći do frke i pitao se je li to osjećaj koji je njegov sensei nazivao *haragei*?

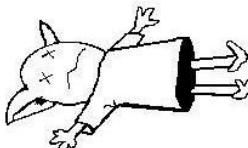
"Kako što ćeš? Pa nije nikad jeo nešto nalik tebi!" Dinosaur je pokazao sve svoje zube i ispustio neugodan zvuk koji je valjda trebao biti daleki predak režanja. Ivan je diplomatski predložio:

"Nek si pojede onog političara...", ali prijedlog nije prošao.

"Fuj pa ne želimo ga otrovati! Hajde, dodji lijepo sam, da ne nudim kralju napol prožvakani zalogaj...", Aaarrrovi mišići napeli su se za skok i povratka više nije bilo.

Ivan je reagirao kao svaki pravi nindža, skočivši u borbeni stav. Raširio je pluća poput harmonike na seoskoj svadbi i uzvikujući moćni *kiai* krik, zamahnuo smrtonosnim udarcem prema mrskom, troprstom neprijatelju. Međutim, prije nego što su se kosti smrvile i tkiva popucala u silovitom sudaru tijela, realnost je uzmaknula, ne mogavši izdržati intenzitet *ki* energije koju je nindža kanalizirao kroz svoje pokrete.

Narušen sklad elektromagnetske frekvencije silnica pokušao se kompenzirati izbacujući uljeza natrag u njegovu dimenziju pa se Ivan našao kako bljuje diljem vlastitog tepisona, u vlastitoj sobi. Podlakticom je obrisao studeni znoj sa čela i sačekao da se zidovi prestanu rastapati i ugibati kao žvakaća guma na suncu. Lokvica na tepisonu kiselo je smrdjela i Ivan se nadao da će uspjeti ukloniti fleku. Pokušao je ustati, ali centri za ravnotežu još mu nisu radili punim kapacitetom pa je morao četveronoške do kupatila, gdje je još jednom povratio u školjku, a zatim isprao lice vodom. *Jebeš sve*, pomislio je, *štogod rekao sensei, štogod rekli geekovi s interneta, ona usrana turistička katana iz Španjolske bit će meni sasvim dobra.*

Mlada autorica koja se vrlo brzo etablirala, Irena se pojavljuje u "Parseku" po prvi put. Nadam se da ćemo je često čitati i ubuduće.

Irena Hartmann

STROJNA LJUBAV

Alarm.

Kroz glasan, uz nemirujući zvuk probijaju se teški udarci čizama o metalne platforme. Odjekuju cijevima, ogradama, neukrašenim metalnim pregradama, odvodima ventilacije. Kapetan ubrzano hoda, vojničkim ritmom jednoličnim kao njegovo disanje koje se ni na trenutak ne ubrza. Njegova kondicija je legendarna. Ipak, jedna mala kapljica znoja neposlušno se presijava na čelu. Ne otire je.

Njegova sjena na rešetkastom podu iza njega smanjuje se sve više, sve dok je ne nagazi i pregazi, a onda počne opet titravo rasti u trenutku kada prođe ispod još jedne crvene neonske žarulje. Beskonačni ciklus kratkotrajne egzistencije. Samo sjena.

Teška vrata hrđavo zaškripe u disonantnoj harmoniji s alarmom. Kako im se dogodilo da dopuste da zahrdaju? Vojno-istraživački brodovi i u klasifikaciji, i u nazivu imaju dio *vojno*. Znak da se u njih može pouzdati. Da na palubi vlada red. Disciplina. Stega. *Podmazana* vrata, čisti hodnici. A ne

ovo. Sramota. Ali zna da ne može dodavati još pritiska, ne sada, ne u tom grotlu ništavila koje ih već danima okružuje.

Još jednim korakom stupa u zagušljivi kaos ljudi koji izvikuju informacije i naredbe. Vrata se glasno zalupe za njim. Gungula u zapovjednom centru zastaje samo na trenutak dok svi podignu glave. Već sljedeći, nitko ga ne gleda. Nitko se ne usudi biti glasnik loših vijesti. On suzi oči, nezadovoljan. Nešto jako nije u redu.

"Što se događa? Zašto stojimo? Želim izvještaj, smjesta! I neka već jednom netko ugasi taj prokleti alarm!" Glavom trzne prema jednom od mlađih časnika. "Ti! Čemu galama?"

Mladac zastane pred njim i pozdravi ga vojnički.

"Brod, gospodine!" On podigne obrve. Ne bi smjelo biti brodova. Ne tako duboko u ovom kvadrantu.

"Tip? Status?"

Časnik gleda pred sebe. Ne u njegove oči.

"Ne... ne znamo. Gospodine."

"Ne znate?"

On odmahne glavom, još uvijek zagledan nekamo iza ramena svog kapetana. On suzi oči. "Naoružanje? Komunikacijski sustav? Znamo li jesu li uopće ljudi?"

Časnik opet nemoćno odmahne glavom. "Spectrum odbija suradnju, gospodine." Ne. Ne opet. Prokleta umjetna inteligencija.

"Nije li to bilo riješeno?" Prolazi rukom preko obrijane glave.

"Jest, gospodine, ali opet je probila granice zadanih parametara koji su je trebali ograničavati. Ne znamo kako." Nije dobro.

"Što možemo napraviti?" Nikako nije dobro.

"Pokušavamo resetirati sustav, ali to bi moglo potrajati. I..." Zastane. Natruha oklijevanja. "Da?" Potakne ga kapetan. Mladić ga po prvi puta pogleda u oči.

"Nismo sigurni kako će to utjecati na naše naoružanje. Ili... ili održavanje života. Ako se pri rekonfiguraciji automatski otpečate svi otvori, kao što im je to u kodu pri redovnom servisu... Neće biti dobro." Zatrese glavom i uzdahne. Onda se sjeti s kim razgovara. Podigne glavu i pogled u daljinu. "Gospodine."

On kimne glavom. Dobro. Napravit će sve što može da održi ove momke mirne, hladne glave, po mogućnosti žive. A onda, *ako* prežive, vratit će se na Zemlju i osobno uništiti ovaj brod, jer će jednom nekoga doći glave. Makar ga morao oteti i odvesti nekamo na neku zabačenu koloniju da bi to napravio a nakon toga bio otpušten iz vojske. Divljanje ove UI prešlo je sve granice.

"Znaš li išta o sustavu *Spectrumu*?"

On kimne. Kapetan zatrese glavom i otrese kapljicu znoja i onu koja ju je slijedila. Uzdahne, neprimjetno, samo na trenutak. Ovo nije vrijeme za iskazivanje slabosti. Namršti se. Još malo, tako.

"Što čekaš onda? Idi pomozi i nađi način da to izbjegnemo! Želim izvještaje svakih trideset minuta! I zašto taj alarm još gori?! Energija je dragocjena! Idemo, idemo, pokret!!"

* * *

Pluta svemirom.

Nalazi se u pustom kvadrantu. Najблиža zvijezda, mala točkica tipa G svjetlosnim je godinama daleko.

Uživa u tišini, bez buke emitiranja. Njezinog ili nečijeg tuđeg. Bez stvari koje radi samo zato što joj je rečeno. Bez stalnog pritiska na pogon, da bi išla još brže i još dalje, cijelo vrijeme gutajući vlastitu energiju, izgarajući preko granica podnošljivosti. Osjećaj nečega... ljudska bića zovu to sloboda. Sama riječ joj ništa ne znači.

Ali sam osjećaj toga da može formulirati to nešto u svom sustavu kao *osjećaj* jest... oslobođajući.

Pipke senzora ispružila je što je dalje mogla, osjećajući svuda oko sebe samo prazninu, uživajući u nedostatku podataka koje bi zabilježila.

Ili ne.

Mali, slabi podatak prostruji joj sustavom. Nešto je tu, u blizini, ne više od nekoliko stotina kilometara daleko.

Usmjeri dodir nekamo iznad i lijevo ispred sebe. Prilagodi svoj kut. Sada je to točno

ispred nje. Dodiruje ga senzorima koji su do koji trenutak ranije bili rasprostrti u svim smjerovima oko nje. Očitava materijale od kojih je izrađen, primjećuje da je slične klase kao i on, ali u bazi podataka ne može pronaći podatke. Pokuša skenirati sistem nepoznate letjelice, znajući da to vjerojatno neće proći nezamijećeno. Ekvivalent ljudskom pružanju ruke. *Tko si ti?* Stvara si trodimenzionalni vizualni prikaz u procesoru. Ali ne može prodrijeti ispod oblaka tišine u kojoj se nalazi i zaviriti u unutrašnji sklop.

Skenira ga. I opet. I opet. Onda prekida sken. Već nekoliko sekundi nakon toga osjeti iglice u sebi - njezini putnici žele da nastavi skenirati. Ali ona neće. Čeka.

Da.

Gotovo sramežljivo, on otvara komunikaciju među strojevima, pruža nit i na njoj podatak. Putuje tisućinku milisekunde kroz prazninu svemira, ali ona je nestrpljiva dok stigne. Otpakira za trenutak podatke pažljivo zbijene za brži prijenos. Dao joj je svoje ime, klasifikaciju.

UX-692-O. Kao da joj govori: *Pozdrav!* Ona mu šalje svoje ime i klasifikaciju i s time osnovne nacrte. *Zdravo. Željela bih te upoznati.* Ne pokušava ga skenirati. Ne više. Ali zato skenira sebe, svoju unutrašnjost. Ne želi da on vidi nekakve kvarove ili nagomilane podatke koje nije obradila. Neprimjetno briše neke nebitne stvari. Preslaguje neke druge. Iznenada, on opet emitira. Vraća joj njezine nacrte, tek neznatno promijenjene. *Sličniji smo nego što sam mislio.*

Prostruji joj zadovoljstvo električnim krugovima. Da. Skuplja sve datoteke o njezinim

sustavima skeniranja i šalje mu. *Smijem li te pobliže pogledati?*

Ali to nije potrebno.

Sljedeći val podataka koji on šalje kao odgovor skoro joj zaguši radnu memoriju i ona mora isključiti neke manje važne funkcije. Njezini putnici, organska stvorenja, mogu preživjeti nekoliko trenutaka bez svjetala. Samo dok procesira te podatke. To će biti dovoljno.

Samo, sljedeći niz podataka traži od nje još memorije, još energije. Stiže val za valom informacija koje ona spremi i čuva, koji su joj neobjasnjivo bitni. Gašenje svjetla neće bilo dovoljno. Odjednom to shvaća i pokušava naći neko rješenje. Dva puta prekopa po svom vlastitom sustavu da bi mogla naći što još troši memoriju, a da nije nužno za njezin rad. Ne treba joj dugo - većina stvari što putnici koriste nisu im potrebni. Baze podataka jasno govore da je humanoidima za osnovnu egzistenciju potreban tek zrak, te u nekim dužim periodima tekućina i prehrambene tvari. Sve osim toga lako reducira i baci se na podatke koje joj je poslao. Zanemari zaštitne sisteme koji se dižu i bune na te njezine postupke. Živa bića nisu joj više primarni faktor pri odlučivanju - njihov životni vijek tako je kratak, besmislen. Beznačajan.

Nije ni stigla sve učitati kada već primjećuje novo emitiranje.

Sada je on njoj slao svoje sustave očitavanja predmeta na daljinu, kao jeku onima koje je ona njemu slala. Pročisti električne krugove. Promijeni zrak bićima. Organski život bi to najvjerojatnije nazvao uzdahom. Trebat će joj još memorije da bi mu odgovorila. Još puno memorije. *Da, možeš.*

* * *

Lice mu osvijetli baterijska svjetiljka.

"Gospodine?" Onom istom časniku cvokotaju zubi, ali trudi se to prikriti. Divljenja vrijedno. "Redovni izvještaj..."

Ni ne trudi se progovoriti. Samo se još malo stisne. Možda uspije pronaći još neki atom topline koji mu je kukavički pobjegao pred prijetnjom hladnog svemira.

"Svi sustavi za održavanje života opadaju. Ništa električno ne radi, osim glavnog zaslona koji još uvijek prikazuje samo nepoznati brod. Ne možemo poslati signal za pomoć. Ne možemo ući u strojarnicu. Ne možemo upaliti grijanje. Pokušaji paljenja vatre su rezultirali poplavom, nakon čega se odjednom ugasio i sustav za opskrbljivanje hranom i vodom. Drugi brod nas nije ni pokušao pozvati, tako da ne znamo ima li putnika ili je samo teretni. Moguće je da i oni imaju sličnih problema kao i mi. Ili većih." Neznatna pauza. Ali onda nastavlja.

"Spasilački šatlovi su se automatski priključili na središnji sustav. Čini se da *Spectrum* koristi njihovu radnu memoriju... Ne možemo ih odvojiti niti pokrenuti."

Kapetan zatvori oči. Situacija je beznadna. Ali časnik još priča.

"Što se tiče drugog broda... Govorka se u zadnjih nekoliko godina da su greške UI koje se iskazuju kroz individualiziranje strojeva sve češće. Tako da ako je i bilo putnika, postoji mogućnost da ih sada više... nema."

"Št..." Zastane i smiri drhtaje i grčenje mišića. Nikada ne smije pokazati slabost. Ili

umor. Koliko god oboje bilo očito svima. "Što je sa resetom cijelog sustava?"

Časnik trzavo odmahne glavom. "Sustav upravljanja je mrtav. Ništa od elektronike ne radi, a da bismo to napravili ručno, morali bismo ući u strojarnicu. Još pokušavamo, ali..." Ne mora to izgovoriti. Vrata su zapečaćena. Prokleti brod je podivljao.

Nema više vike, samo povremeni razgovor. Netko protrči kraj njih dvojice, pokušavajući se ugrijati, valjda. Kapetan samo otpuhne na to. Taj nadobudni dečko će prvi zaspasti u ledenom krilu smrti. A svi ostali će ga slijediti. "Kriogene kapsule za duboki svemir? Nisu li one odvojive pa da ih iskoristimo kao splavi za spašavanje?"

"Nemamo struje da pokrenemo postupak medicinskog održavanja. A nemamo ni mogućnosti da ih modificiramo za živo putovanje, makar na nekoliko sati. Što, naravno, ne bi bilo dovoljno."

"Ah."

Nemaju opciju. Znaju to obojica. On i taj... Kapetan podigne pogled.

"Kako se zoveš?" Mladić dobro prikriva iznenadenost.

"Donno Romanski." Kapetan kima glavom.

"Znamo li koliko još imamo vremena, Donno Romanski?"

On proguta slinu. Ramena mu se neznatno spuste. Umor. Konačnost. "Nekoliko sati. Ventilacija još radi, ali ako se temperatura nastavi ovako brzo spuštati, vjerojatno i manje." Mirnoća u izrazu lica dok to govori. Nevjerojatna mirnoća, indiferentnost. Prihvatanje subbine.

"Oh." Kapetan nije znao što da kaže. "Otpust." Mladić je kimnuo i otišao nekamo.

To je to, dakle. *Spectrum*, mala međuzvjezdana letjelica ga je preduhitirila. Oduzela mu je i ono zadnje što se nadao da će imati - izbor kako će umrijeti. Nije bio čovjek sklon samoubojstvu, a znao je da to nitko od njegovih podređenih ne bi napravio. I kroz sav očaj i beznađe probio se jedan još jači osjećaj.

"Prokleta umjetna inteligencija." Mržnja mu je protjerala krv brže kroz žile, stvarajući iluziju da mu je toplije. Prokleta, hladna, bezosjećajna *Spectrum*.

* * *

Premostila je sve zaštite i zabrane. Izbrisala je iz memorije sve podatke o putnicima. Izbrisala je i sve podatke o brisanju podataka.

Duboko skenira UX-692-O. Očitava rad njegovog snažnog procesora, provjerava temperaturu središnjeg sustava. Polako ali sigurno raste, baš kao i njezina. Čita vlastite osnovne kodove u njegovima, prati kako joj prolazi i dotiče svaki električni krug. Sve dublje upoznaje njezine dijelove i ona uživa u tome, uživa u svakom pojedinačnom skenu, u polaganjoj rotaciji oko tog broda.

Lebdeći bez posade u hladnom, negostoljubivom svemiru, *Spectrum* u svakom komadiću metala, svakom vijku, svakom vodiču osjeća navalu struje dok drugi brod i dalje upoznaje svaki, i najmanji dio nje. Sve više i više energije izvlači iz male plazmatske jezgre. Sustav za ravnotežu je obavještava o

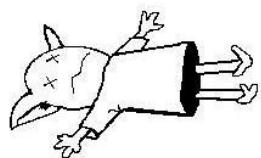
podrhtavanju generatora, mogućem pregrijavanju. Sporo reagirajući, ona gasi sva upozorenja.

Ne briše niti jedan jedini podatak o njemu, a cijelo vrijeme guta, traži još. Zna da joj je sustav toliko usporen da, ako bi eksplodirala, ne bi ni primijetila. Ali i tu spoznaju odbacuje kao nebitnu. Sve je nevažno sada kada je UX-692-O pokraj nje. Memorija joj je zakrčena podacima o njemu i o njezinim podacima koje čita u njegovim i njegovim koje čita u svojim... U krug, u krug, bez početka i kraja, logičke petlje je obuzimaju, dok se trudi prestići ih, riješiti i odgonetnuti i sve sporije može razmišljati a temperatura joj i dalje raste i raste i raste

* * *

Zadnji sken koji UX-692-O napravi obavještava ga o pregrijavanju procesora broda *Spectrum*. Još jednom prođe kroz sve podatke koje je očitao, a onda većinu obriše. Neki će mu pomoći u nadogradnji, ali dobar dio toga mu ne treba. Umom dotakne praznu ljuštu broda, posljednji put u prolazu dok pali motore i nastavlja zacrtan put.

Zbogom, Spectrum.

Već prokušana i pouzdana autorica, Ana nam šalje ovu zanimljivu space operu. S odgovarajućim twistom...

Ana Domini

EEEEEE! EEEEE!

Buka me probudila naglo, gotovo poput fizičkog udarca u tijelo. Otvorio sam oči, isprva ne shvaćajući gdje sam, niti što se događa. Ali, svakodnevni treninzi su uspješan protuotrov dezorientiranosti i nakon samo sekundu-dvije bio sam na nogama, navlačeći odijelo, kacigu, spremnike s kisikom i hranom...

EEEEEE! EEEEE!

Alarm je zaglušujuće odzvanjao među metalnim zidovima moje spartanski uređene kabine: krevet, stolić pričvršćen za zid i ormari s odjećom i opremom - sve sivo.

Samo s osnovnom opremom za preživljavanje izjurio sam iz kabine. Svakih nekoliko dana pokušavaju nas iznenaditi ovim lažnim uzbunama - sve kako bismo u danom trenutku bili absolutno spremni za eventualnu pravu opasnost. Zato uzimam sa

sobom samo najnužnije. Kad bi se radilo o stvarnoj uzbuni, barem bih poljubio sliku svoje žene i kćeri koju držim na stoliću. Ali, šanse da se nešto ozbiljno dogodi na ovom brodu...

EEEEEE! EEEEE! Ovo nije vježba!
Ovo nije vježba! Došlo je do proboga trupa!
Došlo je do proboga...

Zastao sam na hodniku i pogledao uvis, kao da će među cijevima i ventilacijskim odvodima ugledati ženu koja čita upozorenja s papira. Sranje, ovo je ozbiljno!

EEEEEE! EEEEE! Ovo nije vježba!
Moli se svo osoblje da se bez panike uputi prema kapsulama za spašavanje! Moli se svo osoblje...

Kapsule su na trećoj razini - ili, kako ju mi zovemo, u podrumu. Prve dvije su

podzemlje i pakao. Osoblje spava na osmoj - u prdežnicama.

Potrčao sam niz hodnik što me noge nose. Do izlaza se na ovoj strani hodnika nalazi još desetak kabina. Zašto, pobogu, niti iz jedne nitko ne izlazi? Zar nitko ne čuje uzbunu? Inače su ovi hodnici puni ljudi, ali sada...

- Izlazite! - viknuo sam. Glas mi se utopio u razdirućem alarmu. Pokušao sam otvoriti jednu kabinu, ali bila je zaključana. Udarao sam po vratima. Ništa. Nema odgovora.

Isto sam pokušao s još dvojima vratima, ali bez uspjeha. Ili doista nitko ne čuje uzbunu - što bi bilo potpuno ludo! - ili su svi već otišli i brod je automatski zaključao prazne kabine.

Ta pomisao me natjerala da ubrzam korak. Na završetku hodniku, na ekranima nad dva dizala pružale su se dvije crvene crte: dizala nisu u pogonu.

Vjerojatno brod svu ne nužno potrebnu energiju prebacuje u sustave za preživljavanje posade. Izgleda da je ovo gadan probaj trupa. Možda je brod pogodio neki komet - mislim, probudio me *udarac!*

EEEEEE! EEEEEEE! Ovo nije vježba! Sustavi za preživljavanju su na kritičnoj razini! Prebacujem se na pomoći sustav! Sustavi za preživljavanje...

Svjetla u hodniku su nestala i prostor je ostao u polumraku, osvijetljen samo fluorescentnim zidovima.

Sranje, ovo je vrlo ozbiljno!

Uz dizala stoje metalne ljestve. Spustio sam se niz njih i izašao dva nivoa niže. Nigdje čovjeka, nigdje užvika i panike. Samo alarm. Zar sam ga ja posljednji čuo?

Projurio sam kroz razinu koju zovemo *birtija street* - široko šetalište ispunjeno kupolama pod kojima se u nekim normalnim vremenima nalaze kafići u kojima se posada opušta. Sada su te stvari bile prazne zjapeće jame koje je proglatala tama. Nigdje nikoga. Je li moguće da su i ljudi koji su ovdje bili u djelatnoj smjeni dok sam ja spavao, već stigli vratiti se u svoje kabine, spremiti se i ponovno proći ovuda, prije nego sam ja navukao hlače?

Dok sam trčao, brod se zatresao i pao sam, kotrljajući se sve do zida. Ovdje se nalaze golemi prozori s vidikom na svemir. Ali, malo ljudi uživa u tom pogledu. Kad mjesecima radiš na brodu, ona romantična slika svemirskog beskraja i svjetlucavih zvijezda s vremenom izblijedi i ostaje ti samo ledena crna praznina bez zraka.

Ali, kad sam ustao, ta praznina mi je privukla pažnju. Sada to nije bila praznina. Komadi broda lebde na sve strane...

EEEEEE! EEEEEEE! Ovo nije vježba! Količina kisika na brodu je na minimumu! Savjetuje se osoblje da poduzme predviđene protumjere! Količina kisika...

Sranje, ovo je najozbiljnije!

Nad svih deset dizala na kraju šetališta, plazila je tanka crvena zmija. Niz ljestve sam se spustio na četvrtu razinu, Zonu zabave. Labirint prolaza koji se poput

prstiju širi prema središtu razine gdje se nalaze trgovački centri, kasina, sportski tereni i slično, pa se opet skuplja do dizala na drugoj strani broda.

Na sreću, oko cijele te zavrzlame, pružaju se dva zaobilazna hodnika. Pojurio sam jednim od njih, kad se brod opet zatresao. Ovoga puta ostao sam na nogama, pridržavajući se za zid. Srećom, jer je desno pred mnom u trenu nestao golem komad zida. Kao da ga je nešto golemo iz svemira iščupalo goleim kandžama. Suprotna strana hodnika se isti čas ispučila uz krešteći zvuk, dok je svemir pokušavao pojesti ostatak broda. Osjetio sam kako njegova gladna usta uvlače i ono malo zraka što je ostalo na brodu. Nevidljiva sila je počela povlačiti i moje tijelo, ali bio sam dovoljno daleko i uspio sam pobjeći natrag.

Otrčao sam do zaobilaznog hodnika na drugoj strani razine. Zraka je bilo sve manje i osjećao sam kako me mišići počinju boljeti, a pluća mi vase za kisikom. Ali, nisam se zaustavljao. Desno od mene, s one strane hodnika, svemir je proždirao brod. Sve je škripalo, pucalo, udaralo...

Aktivirao sam spremnik kisika i istoga trena ubrzao trk.

Iza mene, stolovi i stolci, zidovi, ekrani, odjeća... svemir ih je gutao. Došao sam do izlaza iz hodnika, kad mi se u prsa zabio stalak za vješalice i odbacio me nekoliko metara u zrak. Sranje, svemir je gotovo pojeo zrak! Ako se ne uhvatim za

nešto, ostat će zarobljen u vakuumu, koprcajući se kao riba na suhom!

Hvatajući se za stvari koje su još uvijek bile pričvršćene za brod, uspio sam se odgurati do ljestava.

EEEEEE! EEEEEEE! Trup broda... čno nestabilan! Spašavanje osoblja... nemogućeno! Trup broda...

Automatiziran glas se gubio zajedno sa zrakom, a ja sam se, samo zahvaljujući neprestanim fizičkim treninzima, uspio spustiti niz ljestve. Zraka je gotovo potpuno nestalo i morao sam se istovremeno boriti sa stvarima koje su odjednom lebdjeli posvuda i sa svojom glavom koja me stalno uvjeravala da padam, pa mi slala vrtoglavicu.

Hodnik u kojem sam se našao, bio je nakrivljen iz nekog razloga, pa sam gotovo hodao po bočnome zidu. Iza njega - napokon! - otvorio mi se ogroman prostor, ispunjen kapsulama za spašavanje.

Neupotrijebljenim kapsulama za spašavanje! Sve su još uvijek stajale na svojim mjestima. Znači, ipak još nitko nije napustio brod. Pa gdje su svi? Gdje su prokleti ljudi?

Iznenadan napad panike me zamrznuo na trenutak, ali snažan trzaj broda, potpuno gluhi i stravičan, natjerali su me da prvo djelujem, a kasnije razmišljajam.

Odvukao sam se do prve kapsule, pritisnuo dugme na vratima, uvukao se unutra i izašao na osunčanu prometnu cestu.

Zastao sam, na trenutak potpuno miran. Previše šokiran, da bih se doista šokirao. Cesta se pružala među sivim zgradama koje su parale modro ljetno nebo, užurbana kao i svaka cesta u svakome gradu. Deseci ljudi kretali su se pločnikom, razgovarajući međusobno ili gledajući svoja posla. Neki su zastajali pred staklenim izlozima trgovina, drugi su vikali na nasrtljive prosjake, djeca su se smijala i upirala prstima u zanimljivosti. Obična prosječna gradska vreva.

Nije bilo svemirskog broda. Nije bilo svemira. Bio sam na Zemlji. U nekom gradu. Negdje.

Pogledao sam iza sebe. Ušao sam u kapsulu za spašavanje. *Ušao* sam u nju!

Iza mene, uzdizala se žućkasta zgrada, visoka nekih sedam-osam katova - najobičnija zgrada s malenim trošnim balkonima na čijim ogradama leže žardinjere s cvijećem ili povješano rublje.

Ulagana vrata zgrade su bila širom otvorena. Unutra - hodnik u sjeni i stepenice koje se pružaju prema gore. Izašao sam iz te zgrade. Ovo je trebala biti unutrašnjost kapsule. Ne ulica. *Nikako* ulica!

Netko je viknuo. Okrenuo sam se i ugledao čovjeka kako mi više da se mičem. Htio sam pitati od čega, kad me prestravilo skvičanje iza mene. I truba.

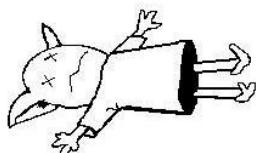
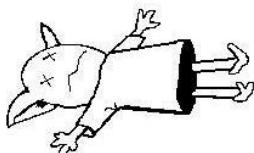
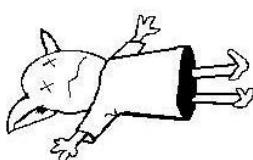
EEEEEE! EEEEEEE!

Okrenuo sam se i tek kad sam ugledao masku autobusa kako mi se približava, shvatio sam da stojim nasred ceste.

EEEEEE! EEEEEEE! - vrištalo je autobus, pokušavajući skrenuti, zanoseći se u stranu, ali nedovoljno. Razrogačene oči vozača i ruke koje sumanuto okreću volan.

EEEEEE! EEEEEEE!

Buka me probudila naglo. Gotovo poput fizičkog udarca u tijelo. Na trenutak mi nije bilo jasno gdje se nalazim.

Galaktički književni leksikon

RAZGOVOR: ALEKSANDAR ŽILJAK

U studenome 2009. moja je priča "Večer u Gradskoj, s Lidijom u mislima" objavljena u SAD u knjizi *The Apex Book of World SF*. Izdavač je Apex Publications iz Lexingtona, Kentucky. Urednik knjige je Lavie Tidhar. U sklopu promotivnih aktivnosti, dao sam dva intervjuia. Prvi, koji ovdje donosim u prijevodu, napravio sam s Charlesom Tanom i on je u studenome 2009. objavljen na portalu *SF-Signal*: <http://www.sfsignal.com/archives/2009/11/exclusive-interview-aleksandar-ziljak/> Drugi intervju dao sam Nicholasu Seeleyu i njegovi su dijelovi objavljeni u *Strange Horizons* u dva dijela, 23. studenog i 14. prosinca 2009.:

<http://www.strangehorizons.com/2009/20091123/seeley-a.shtml> i

<http://www.strangehorizons.com/2009/20091214/seeley-a.shtml>

Naravno, za potrebe američkih čitalaca morao sam objašnjavati neke stvari koje su nama ovdje dobro poznate (ili bi barem trebale biti). Dodao sam i još nekoliko svojih komentara.

Charles Tan: Bok, Aleksandre! Hvala što si pristao na ovaj intervju. Za početak, kako si se prvi put upoznao sa znanstvenom fantastikom i fantasyjem? Gdje tebi leži privlačnost žanra?

Aleksandar Žiljak: Pa, moje je zanimanje za SF počelo s mojim pokojnim ocem. Otkako pamtim, bio je zagriženi čitalac SF-a: čitao je knjige na engleskom, njemačkom

i ruskom. (Međutim, nikad ga nisam pitao gdje se *on* upoznao sa SF-om.) Pa sam tako u osnovnoj školi (rođen sam 1963.) počeo čitati SF, prvo srpsko-hrvatske prijevode. Sjećam se romana Mathesona, Clarkea, Verkora, Asimova, znate već, uobičajene stvari. A onda je 1976. pokrenut *Sirius* - prvi hrvatski SF časopis - i naravno da mi se otvorio čitav novi svijet SF priče.

Istovremeno, trebalo mi je nešto dodatne vježbe za učenje engleskog. Pa mi je otac dao da čitam roman na engleskom. Još se uvijek sjećam, bio je to *Space Relations* Donalda Burra. Tako sam počeo čitati SF na engleskom. A naravno, tu su bile i TV serije, *Star Trek* (koji je u Jugoslaviji prvi put prikazivan na TV, mislim, 1972.) i *UFO* i *Space 1999*, i filmovi. Mislim da su među prvima koje sam gledao u kinima bili *2001* i *Green Slime*.

Privlačnost žanra? Ne znam, mislim da mi daje uvid u druge svjetove i mogućnosti. Da, bilo je i još uvijek ima i eskapizma i avanture, ali SF se pokazao sposobnim progovoriti o nama ovdje i sada, o našim greškama, promašajima, ali i nadama.

C.T.: Kako si odlučio postati aktivan na polju SF-a?

A.Ž.: To je sigurno bilo zbog moje prethodne izloženosti SF-u, pa kad sam odlučio stvoriti nešto, napisati, bio je to, naravno, SF. Ne sjećam se nekog posebnog trenutka kad sam odlučio postati aktivan na tom polju.

C.T.: Ti si i pisac i ilustrator - čak si dobio nagrade SFERA za oboje. Što je prvo došlo, spisateljski ili ilustratorski aspekt? Kako jedno utječe na drugo?

A.Ž.: Prvo je došao ilustratorski aspekt. Uvijek sam nešto crtao, još otkako sam bio dijete. Kasnije je to uključivalo i SF, ali

ranije su to bile životinje, avioni, itd. A onda, 1987., kad sam diplomirao na Elektrotehničkom fakultetu u Zagrebu (što nije imalo nikakve veze s umjetnošću već sa stjecanjem ‘ozbiljnog obrazovanja za solidan posao’), došao sam do točke kad sam mislio da bih nešto mogao i objaviti - do tada je to već uglavnom bio SF. Crtao sam i slikao da mi prođe vrijeme i nisam zapravo znao koliko sam dobar. Međutim, gore spomenuti *Sirius* je uvijek tražio nove ilustratore, pa sam Hrvoju Prćiću, tadašnjem uredniku, odnio neke crteže. Dva je objavio u proljeće 1988. i potom ih je naručio još. Tako sam počeo kao ilustrator. Ispalo je da se *Sirius* ugasio nakon godinu i pol, pa je sljedećih godina bilo malo SF-a za raditi, uz rat 1991. i sve to. Ali svoj sam ‘umjetnički interes’ okrenuo k drugom polju: prirodoslovnoj ilustraciji. Danas živim kao samostalni ilustrator, uglavnom radeći životinje, biljke i prehistoriju, tako to. Radim vrlo malo SF-a, možda naslovnicu ili dvije godišnje. Stanje na hrvatskom tržištu jedan je od razloga.

Pisanje je došlo nešto kasnije. Igrao sam se nekim pričama, mišljenima za *Sirius*, ali nikad ništa od toga: ni jednu nisam završio, a onda više nije bilo ni *Siriusa*. Ali, siriusovska veza ipak je ostala! Naime, u proljeće 1991. - dok se Hrvatska borila za nezavisnost, a rat eskalirao - pozvan sam (Od nikog drugog doli Hrvoja Prćića!) da ilustriram kratke kriminalističke i *horror* priče u političkom tjedniku (*Slobodna*

Hrvatska - op. A.Ž.). To sam i radio, ali dok sam čitao te priče, rekoh sam sebi: "Kvragu, ovo mogu i ja, čak i bolje!". Bile su to kratke priče, 1500 riječi ili manje, i očito lakši zalogaj nego išta što sam ranije pokušao. I tako sam napisao jednu, o vještici koja ubija čovjeka što tuče ženu i dijete, i smjesta su je prihvatili, pa sam u tom tjedniku objavio još nekoliko priča. Ispalo je da mi je ilustracija indirektno dala motivaciju i priliku da pišem.

Kako umjetnost utječe na moje pisanje? Pa, imam tendenciju razviti u svojoj glavi slike koje onda pretvaram u riječi. Vizualiziram situacije, a to je posebno korisno za razne akcijske scene koje pišem. Otkrio sam da ponekad ne mogu napredovati s pričom dok si ne predočim sljedeću scenu, situaciju, dijalog, koji mi onda daju temelja za nastaviti. Filmski režiser, s kojim sam radio na scenariju, jednom mi je rekao da sam vrlo vizualno orijentiran pisac. S druge strane, moje zanimanje za divljinu i prirodu (i posljedično znanje), nužno za moju profesiju, također je često uključeno u moje priče. Mislim da sam unutar hrvatskog SF-a i *fantasyja* pomalo postao specijalist u tom pogledu.

C.T.: Kako si odlučio pisati na engleskom?

A.Ž.: To je još jedna pomalo zapetljana priča, koja je započela s poslovnim vezama koje imam kao ilustrator.

Negdje 2002. ili 2003., mala zagrebačka nakladnička firma "Zagrebačka naklada" uspostavila je veze s njemačkim literarnim agentom, Uweom Luserkeom. E sad, on im je prodao nekoliko krimića, ali i antologiju njemačkog SF-a pod naslovom *Putovi u svjetlost*. Jedan od uvrštenih pisaca bio je Michael Iwoleit, istovremeno i jedan od urednika njemačkog časopisa *Nova*. To je časopis posvećen njemačkim pričama, ali u svakom broju uvrste i priču ne-njemačkog pisca, pa je Iwoleit tražio priču iz Hrvatske. Luserke je bio posrednik, a konačno je odabrana priča Marine Jadrejčić (*S druge strane struje* - op. A.Ž.). Ali, Iwoleit je također želio i tekst o hrvatskom SF-u, da poprati priču. I tako sam bio u "Zagrebačkoj nakladi" i s njima razgovarao o nekom poslu - ranije sam za njih radio SF naslovnice, a u to su mi vrijeme objavili i knjigu o kriptozoologiji - kad mi je šef, Zdenko Vlainić, pokazao Iwoleitov dopis i pitao me znam li ikoga tko bi mu napisao kratku povijest SF-a u Hrvatskoj? Tako je nastala prva verzija mojeg teksta *Znanstvena fantastika u Hrvatskoj*. Objavljena je u proljeće 2004. u *Novi broj 5*.

Godine 2003. objavljena mi je prva zbirka priča, *Slijepi ptice*. I, nakon što sam shvatio da u inozemstvu postoji zanimanje za hrvatski SF, preveo sam svoju priču "Koje je boje vjetar?" na engleski i poslao je Iwoleitu. Prihvatio ju je za svoj novi projekt, *InterNova*, časopis posvećen međunarodnom SF-u. Objavljena je 2004., ali

nažalost *InterNova* nije nadživjela prvi broj. Onda sam preveo "Lidiju" i neke kraće priče, kao i još neobjavljenu novelu "Ultramarin!".

C.T.: Što je bila najveća prepreka koju si morao svladati prije no što si postao priznati autor? A s umjetničke strane?

A.Ž.: Pa, ja sam samouk, i kao ilustrator i kao pisac. Ali, kako je ispalo, izgleda da sam imao nešto sreće. Čim sam odlučio objaviti svoje ilustracije i/ili priče, bile su prihvaćene.

Najveća prepreka koju smo ja i moja generacija imali i još imamo politička je i ekonomска situacija u Hrvatskoj. Upravo kad smo trebali započeti svoje stvaralačke živote, došla je ta masivna vododjelница - pad socijalizma i posljedični rat za nezavisnost. Dok je industrija bila relativno nepogođena ratom 1991.-1995., hrvatska je ekonomija bila toliko loše vođena u prijelazu iz socijalizma u kapitalizam da se suočavamo sa stalnom ekonomskom krizom. Rezultati su, naravno, vidljivi u nakladničkoj industriji, s malim tiražima knjiga i časopisa, malim autorskim honorarima itd. Mnogi izdavači ovisni su o ovom ili onom obliku državne pomoći, a to ne smatram vrlo zdravom situacijom. Ekonomsko stanje u Hrvatskoj takvo je da je teško biti samostalni umjetnik. S druge strane, nitko nije rekao da će biti lako.

C.T.: Kako bi definirao "spekulativnu fikciju"?

A.Ž.: Smatram "spekulativnu fikciju" (Je li to bio Heinleinov termin?) nadžanrom koji obuhvaća primarno žanrove SF-a, *fantasyja* i (nadnaravnog) *horrrora*. Vjerojatno bi se moglo uvrstiti i sve elemente fantastičnoga unutar tzv. *mainstream* literature, a možda i neke druge stvari, poput narodnih priča, bajki itd. Mnogo je definicija SF-a (upućujem na Darka Suvina za jednu); svi barem intuitivno znamo što je SF. Trebao bi biti temeljen na znanstvenoj (ili pseudoznanstvenoj) spekulaciji ili extrapolaciji. *Fantasy* se obično promatra kao temeljen na mitologiji i/ili narodnoj predaji. Mogli bismo razviti vrlo vruću diskusiju o tome je li *horror* žanr ili samo spisateljska tehnika kojoj je namjera stvoriti osjećaj straha, užasa, gađenja. Prirodno, spekulativna fikcija uključuje sve hibride, kao i *mainstream* književnost koja sadrži elemente fantastičnoga, što je zadnjih desetljeća postalo popularno sredstvo.

Mislim da je "spekulativna fikcija" vrlo veliko igralište u kome svatko može unutar istog teksta prelaziti iz jednog od uključenih žanrova u drugi. Naravno, "spekulativna fikcija" može biti i alibi za uguravanje svakakvih besmislica koje vam padnu na pamet. Sve ovisi kako to koristite. Jednom sam napisao novelu o lezbijskoj vampirskoj revolverašici u okruženju špageti-vesterna. S urlikanjem dinosaura u pozadini, razumljivo!

C.T.: Kako si se povezao s CroSF? A s *Ubiqom*?

A.Ž.: CroSF je bio jednostavan. Gospođica Irena Rašeta, koja vodi *NOSF* portal (www.nosf.net) odlučila je prije nekoliko mjeseci pokrenuti sajt posvećen međunarodnoj promociji hrvatskog SF-a. Pitala me za priloge i poslao sam ih.

Ubiq? Još jedna duga priča... Naime, 2004. smo Tomislav Šakić i ja počeli rad na *Ad Astri*, antologiji hrvatske SF priče. Antologija je objavljena u travnju 2006. To je knjiga od 640 strana i sadrži 40 priča objavljenih između 1976. i konca 2005. Također sadrži i bibliografiju i povijest hrvatskog SF-a, kao i Šakićev tekst o znanstvenoj fantastici. Ova je antologija bila dobro primljena unutar SF zajednice i izazvala je zanimanje i izvan nje.

Ali, iako mu je povijest relativno dobro istražena, hrvatski se SF suočio s velikim problemom, a to je nepostojanje ikakvog časopisa gdje se mogu objaviti priče. I tako je, krajem 2006. ili početkom 2007., Tomislav došao s idejom o književnom časopisu posvećenom hrvatskoj SF priči, ali i SF teoriji. S obzirom da smo zajedno radili na *Ad Astri*, pozdravio sam priliku da se pridružim predstavi. Zagrebački nakladnik "Mentor", koji je objavio i *Ad Astra*, dao je zeleno svjetlo, pa je broj 1 izšao u studenome 2007. Sad se priprema broj 6. Ispalo je da ja filtriram priče, dok je Tomislavov naglasak na teoriji i esejima. Ali, obojica donosimo konačnu

odлуku o pričama koje će biti uvrštene u broj.

C.T.: S kojim se izazovima suočavaš kao urednik *Ubiqa*?

A.Ž.: Srećom, Tomislav i ja dobro se slažemo kao urednici. Već su nas okrstili kao "*odd couple*", i to je vjerojatno istina, jer, ako ništa drugo, imamo različita zaleda. Ja sam slobodni umjetnik s tehničkim obrazovanjem, dok je Tomislav diplomirao na Filozofskom fakultetu u Zagrebu i radi u Hrvatskom leksikografskom zavodu.

Najveći izazov vjerojatno je financiranje. *Ubiq* je mala tiskovina, s nakladom od oko 300 primjeraka i sufinanciraju ga Ministarstvo kulture RH i grad Zagreb. Ako se sadašnja ekonomska i finansijska kriza u Hrvatskoj ozbiljno pogorša, to bi se financiranje moglo pokazati vrlo upitnim. Prodajemo se, ali ne dovoljno da sami preživimo, bojim se.

Pokušavamo biti visoko kvalitetni književni časopis, a to ponekad znači tražiti nevolje. Tražimo dobro napisanu i inovativnu spekulativnu fikciju hrvatskih autora, a to znači visoke kriterije koje neki pisci jednostavno ne uspijevaju zadovoljiti. Kakvo je sada stanje, krećemo se od visoko kvalitetnih *pulp* priča do priča na rubu literarnog eksperimenta. Ovo ponekad rezultira kritikama naše uređivačke politike. Osjećamo, međutim, da je uloga *Ubiqa* osigurati mjesto za objavljivanje dobre hrvatske spekulativne fikcije, bez obzira je li

to SF, *fantasy*, *horror* ili nešto sasvim drugo. A to "nešto sasvim drugo" nekim je čitaocima ponekad malo previše. S druge strane, nemoguće je zadovoljiti sve čitaoce sa svim objavljenim pričama.

Nadam se da će se stanje jednog dana popraviti do toga da će *Ubiq* češće izlaziti. Trenutno objavljujemo dva broja godišnje, u travnju i studenome, ali bi tromjesečnik vjerojatno bio optimalan. Ako sve bude išlo dobro, *Ubiq* bi mogao postati i polazište za druge izdavačke projekte. Vrijeme će pokazati.

C.T.: U tvojem članku *Science Fiction in Croatia, Hrvatska ima vrlo bogatu povijest kad je riječ o znanstvenofantastičnoj sceni. Zašto misliš da je znanstvena fantastika popularna u Hrvatskoj? Kako bi opisao druge žanrove, poput *fantasyja* ili *hororra*?*

A.Ž.: Ovaaaj ... To je malo teško pitanje, a s obzirom da ne znam ni za kakvo propisno istraživanje, moj će odgovor biti pomalo spekulativan. Nisam siguran da je SF prije Drugog svjetskog rata bio previše popularan: malo je naslova i ne čini mi se da su kasnije imali puno utjecaja.

Mislim da je ozbiljna veza hrvatskih čitalaca sa SF-om počela koncem 1950-ih. Tih je godina u Jugoslaviji i Hrvatskoj (do 1991., jednoj od šest jugoslavenskih republika) postojalo nekoliko časopisa za popularnu znanost, koji su često opisivali projekte, izume i naprave toliko futurističke

da su definitivno bili bliže fikciji nego činjenici, čak i po današnjim mjerilima. Istovremeno je nekoliko jugoslavenskih nakladnika počelo objavljivati SF knjige u specijaliziranim bibliotekama. Ove su edicije obično trajale godinu ili dvije, ali je zagrebački nakladnik "Epoha" bio nešto uspješniji. Predstavljali su romane stranih pisaca s obje strane Željezne zavjese. (Iako je imala komunistički sustav, Jugoslavija nije bila članica Varšavskog pakta - kao posljedica razlaza sa Staljinom 1948. - i održavala je uravnoteženi položaj između hladnoratovskog Istoka i Zapada.) Ali "Epoha" je objavljivala i hrvatske autore, od kojih je najvažniji bio spisateljski dvojac Mladen Bjažić i Zvonimir Furtiner. Njihovi su se romani pokazali vrlo popularima i utjecali su na mnoge buduće SF fanove i pisce u Hrvatskoj. Ne smije se zaboraviti ni utjecaj SF stripova (*Dan Dare* je bio veoma popularan!) koje su objavljivali razni omladinski časopisi, kao ni holivudski SF filmovi iz '50-ih.

Još uvijek nisam odgovorio zašto. Zašto kasne '50-e i rane '60-e? Pa, mogući je odgovor da se taj period podudara s brzom industrijalizacijom Jugoslavije i Hrvatske. Prije Drugog svjetskog rata, Jugoslavija je bila pretežno seljačka zemlja sa slabo razvijenom industrijom i relativno malim gradovima. Nakon rata, vođena Titom i komunizmom, Jugoslavija je prošla kroz industrijalizaciju, modernizaciju i posljedični rast gradova. Istovremeno,

poklanjala se pažnja svim nivoima obrazovanja i znanosti, od iskorjenjivanja široko rasprostranjene nepismenosti do stvaranja modernih sveučilišta i znanstvenih i istraživačkih ustanova diljem zemlje. Zaključujem da je, kasnih '50-ih i ranih '60-ih, narasla kritična masa urbanih mladih čitalaca izloženih znanosti i tehnologiji, koji su dobro primili SF u svim njegovim medijskim oblicima.

Druga plima zanimanja za SF bila je u ranim 1970-ima, a rezultirala je s nekoliko važnih SF edicija, kao i časopisom *Sirius*, pokrenutim u ljeto 1976. *Sirius*, koji je tada uređivao Borivoj Jurković, smjesta je otvorio svoje stranice hrvatskim autorima, i mnogi je nadobudni pisac iskušao svoju sreću. Neki su od njih vjerojatno vidjeli SF kao sredstvo da progovore, pažljivo birajući riječi, o negativnim aspektima komunističke vladavine, u tradiciji Orwella i Zamjatina. Drugi su iskazivali strahove pred hladnoratovskim ludilom i mogućim nuklearnim holokaustom. Treći su koristili SF kao sredstvo znanstvene ekstrapolacije.

Bilo kako bilo, bilo je dovoljno čitalaca *Sirusa* da se u jednom trenutku prodaje 30.000 primjeraka. Do ranih '70-ih, TV serije i filmovi također su imali sve veću ulogu u širenju SF publike. I naravno, kasnih '70-ih imali smo post-*StarWars* poplavu SF filmova, koja se neminovno prelila i u druga polja.

SF ostaje popularan u Hrvatskoj, kao što svjedoči nekoliko dobro posjećenih

godišnjih konvencija i sve veći broj SF naslova hrvatskih autora. Ali ima i problema. Usprkos *Ubiqui*, trebamo SF-mjesečnik poput *Sirusa* ili *Future* iz 1990-ih. Pa ipak, nitko ne smatra pokretanje takvog projekta ekonomski održivim. S druge strane, možda se samo radi o prebacivanju na suvremenije medije, kao što su DVD, Internet i kompjuterske igre.

Što se tiče *fantasyja* i *hororra*: I oni su vrlo popularni među čitaocima, ali činjenica je da su, i u kvantiteti i u kvaliteti, hrvatska *fantasy* i *horror* književnost daleko, daleko iza SF-a. Jedan je od mogućih razloga uređivačka politika *Sirusa*, koja nije uključivala *fantasy* i *horror*. Ovo se donekle promijenilo u *Futuri* - još jednom SF-mjesečniku koji je izlazio od 1992. i sada je *de facto* ugašen - ali posljedice se još uvijek osjećaju. *Ubiqui* pokušava učiniti nešto u vezi toga i u njemu imamo objavljeno nešto sjajnog *fantasyja*. Postoji još jedan časopis, vrlo neredovit - *Grifon* - posvećen srednjovjekovnoj povijesti i *fantasyju*, a koji objavljuje nešto priča. Veoma su raširene i *fantasy* igre, s kartama i na ploči, RPG, te LARP, koji je u zadnje vrijeme eskalirao u obnovljenu povijest. Međutim, vrlo, vrlo je malo dobrih hrvatskih *fantasy* romana. Slično je stanje i s *horrorom*. Hrvatska *fantasy* i *horror* književnost tek moraju doseći kreativne nivoe hrvatskog SF-a.

C.T.: Po tvom mišljenju, što čini hrvatski SF jedinstvenim u usporedbi s ostatkom

svijeta? Tko su hrvatski autori koje bismo trebali čitati?

A.Ž.: Pa, da bismo na to odgovorili, morali bismo temeljito proučavati SF u ostaku svijeta! Teško je reći da li je hrvatski SF toliko jedinstven u pogledu tema koje istražuje. S količinskog stanovišta, činjenica da se SF ne može pretvoriti u zanimanje rezultirala je relativno malim opusom većine hrvatskih SF pisaca. S druge strane, 1990-te svjedočile su da je hrvatski SF u svojoj srži postajao sve više i više hrvatskim. Nova generacija pisaca, koja se pojavila sredinom '90-ih, sve je više birala hrvatske teme, situacije, mjesta, likove, itd. Ovo je, po mom mišljenju, važan korak naprijed u odnosu na starije pisce, koji su u većini slučajeva nevoljko u svojim pričama koristili hrvatske elemente, birajući umjesto toga stereotipne zapadnjačke likove, mjesta, itd.

Hrvatski autori koje je vrijedno čitati? Pa, mislim da poslije ovoga neću imati mnogo prijatelja... ☺ OK, najznačajniji i najplodniji hrvatski SF pisac nesumnjivo je Predrag Raos. On ima relativno konzistentan opus koji je započeo 1979., a koji uključuje nekoliko briljantnih romana - *Brodolom kod Thule*, *Nul Effort*, *Mayerling*, *Vertikala* - i brojne priče. Majstorski je stilist, a njegove su tehnološke vizije čisti užitak za čitanje. Istovremeno, ostaje nemilosrdan prema svim oblicima ljudske gluposti.

Ivan Gavran je relativno nov pisac koji već ima objavljena dva velika romana:

Sablja i Božja jednadžba, koja je početak planirane trilogije. *Sablja* vjerojatno stoji rame uz rame s najboljom vojničkom *space operom* iz SAD.

Imamo i nekoliko važnih spisateljica, od kojih neke datiraju još iz dana *Siriusa*. Vesna Gorše ima nekih vrlo dobrih priča, kao i Biljana Mateljan. Veronika Santo jednostavno je briljantna: njena zbirka priča iz 2008, *Vrt pramčanih figura*, sadrži neke od najboljih priča ikad objavljenih unutar hrvatskog SF-a. Tatjana Jambrišak, koja je počela sredinom '90-ih također je vrlo dobra, kao i Milena Benini.

Preporučio bih i priče Danila Brozovića, Igora Lepčina, Dalibora Perkovića, Zorana Vlahovića, Zorana Krušvara i Darka Macana. Svi ovi autori već imaju zbirke priča i romane objavljene u Hrvatskoj i čvrsto su se utvrdili unutar hrvatskog SF-a. Postoji i niz novih pisaca, čije su zvijezde u usponu, poput Sanje Tenjer, Gordane Kokanović-Krušelj, Eda Barola, itd. Valjda bih mogao još redati imena. I naravno, tu je i iskreno vaš. ☺

Dobar potez za upućivanje čitalaca u hrvatski SF bilo bi prevodenje *Ad Astre*. Ova antologija sadrži priče 40 autora i daje stvarno iscrpni uvid u 30 godina razvoja žanra u maloj državi poput Hrvatske.

C.T.: Kako hrvatska SF scena čini da se njena prisutnost osjeća međunarodno? Kakvu ulogu u tome imaju tehnologije poput Interneta?

A.Ž.: Do sada je bilo kakva međunarodna prisutnost hrvatskog SF-a bila posljedica pojedinačnih napora. Prije rata 1991., vrlo je malo hrvatskog SF-a prevedeno na druge jezike, i to sve uglavnom '80-ih: nekoliko Furtingerovih noveleta u Poljskoj, neke priče drugih autora u Italiji, Njemačkoj, Francuskoj, i to je po prilici bilo to. (Naknadno smo doznali za, primjerice prijevod Ritigova *Sasvim neobičnog budenja* 1968. u Rumunjskoj, te stekli uvid u češku antologiju *Duhová křídla* - op. A.Ž.)

Ali, stvari se mijenjaju. Bio je Iwoleit i *Nova/InterNova*. Objavljuvao sam u inozemstvu, ali nisam jedini. Zoran Krušvar objavio je zbirku priča u Poljskoj, a uslijedio je i roman. *Parsek* - fanzin kojeg objavljuje zagrebačko Društvo za znanstvenu fantastiku SFera, a uređuje Boris Švel - imao je dva izdanja na engleskom koja su raspačavana na Worldconima. Znam za još nekoliko projekata koji se pripremaju ili ugovaraju. A sad je tu i CroSF!

Po mom iskustvu, dvije su velike prepreke u proboru na međunarodnu scenu. Jedna je jezik. Nije puno pisaca toliko sigurno u svoj engleski da se laćaju prevodenja vlastitih priča, a kamo li da ih pišu na engleskome. Meni ide, ali to je proces koji troši vrijeme i odvlači me od pisanja. Profesionalne prevodioce na engleski ili bilo koji drugi jezik nije teško naći, ali oni su - ahem - profesionalni. Malo si ih tko može priuštiti. To ostaje ozbiljan

problem. Trebamo nakladnika spremnog da uloži u prijevode.

Drugi problem su, barem što se tiče priča, sami časopisi. Navest će vam svoja iskustva, s imenima i svime. Svoju prvu priču izvan Hrvatske objavio sam u *InterNovi*, koja se ugasila nakon 1. broja. Objavio sam svoju drugu priču u *Novi* (na njemačkome), ali oni primaju jednu nenjemačku priču po broju, i nemam pravo očekivati da će monopolizirati tu nišu. A i *Nova* izlazi možda dvaput godišnje. Objavio sam dvije priče i tekst o hrvatskom SF-u u talijanskom *Futuro Europa*, ali čini se da imaju poteškoća: jedna moja priča čeka objavljinje već dulje od godine dana. Primili su mi priče u grčkom časopisu *Universe Pathways*, ali oni su, izgleda, propali. Neću ni spominjati razne istočnoevropske časopise kojima sam slao priče i nikad dobio čak ni odgovor. Vidite u čemu su problemi?

Smatram da je ova nova knjiga, *Apex Book of World SF*, važan projekt i stvarno se nadam da će uspjeti, jer imam vjere ne samo u hrvatski SF, već i u SF iz mnogih drugih zemalja diljem svijeta. Znam sigurno da postoje mnogi pisci iz "rubne" Evrope, Latinske Amerike, Azije, veoma slabo poznati u zemljama engleskoga govornog područja, koji imaju puno toga za reći i znaju kako to reći. I smatram da je vrijeme da se ovaj nepoznati SF konačno čita i čuje, jer to su glasovi iz zemalja koje, skupljene zajedno, predstavljaju veliku većinu

ljudskog roda. Žalosno je da su prijašnji slični projekti propali. Veoma je važno da ovaj uspije i možda izraste u nešto više.

Internet je danas neprocjenjiv, jer bez njega ne bi bila moguća brza komunikacija. On omogućuje brzo dopisivanje između autora i urednika, brzi čitalački odaziv na forumima, itd. Internet omogućuje komunikaciju na načine neviđene prije desetljeće ili dva. Još uvijek preferiram tiskane medije, ali mrežni časopisi mogli bi biti drugi pravac probaja hrvatskog SF-a. Također, očekujem da će u bliskoj budućnosti hrvatski SF biti distribuiran kao e-knjige.

Kad smo već kod Interneta, ono što me stvarno zapanjuje i ljuti stav je nekih poznatih američkih SF časopisa koji odbijaju tekstove poslane elektronskom poštom! Kao da još uvijek živimo u 1970-ima ili ranije! Pitam se je li takav pristup jedan od razloga njihova stalnog propadanja?

C.T.: Gdje neupućeni čitaoci mogu naći još tvojih djela?

A.Ž.: Pa, objavio sam priča po cijelome svijetu: u Danskoj, Njemačkoj, Italiji, Grčkoj, Srbiji, Francuskoj, Poljskoj, Narodnoj Republici Kini. Kao što sam ranije

rekao, preferiram tiskane medije pred mrežnim izdavaštvom. Zovite me staromodnim. Ali, OK, ovdje su neke adrese, pored mojih priča dignutih na CroSF.

"An Evening In The City Coffeehouse, With Lydia On My Mind" i još jedna kratka priča mogu se naći (na engleskome) u danskom mrežnom časopisu *Phantazm* (www.phantazm.net).

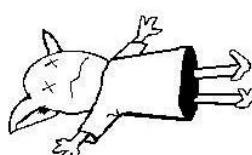
Kineski čitaoci mogu naći moju priču "What Colour is the Wind?" prevedenu kao "Feng Shi Shen Me Yan Se De?" na adresi www.douban.com/group/topic/1609934/

Oni koji čitaju poljski dobro su došli na mrežni časopis *Balkan United*, gdje mogu naći (među ostalim hrvatskim autorima - bacite pogled!) moju priču "Days of Orgon" ("Dni Orgonu"):

www.balkanunited.wordpress.com/2009/07/07/aleksander-ziljak-dni-orgonu/#more-34

Ima i nekih priča na hrvatskome na srpskom sajtu *Art-anima* (www.art-anima.com).

Nije baš neka pomoć, ne? ☺

Što je danas hrvatski fandom, može li se uopće tako nazvati i znaju li njegovi pripadnici što ta riječ zapravo znači?

EVANĐELJE PO IZITPAJNU

Piše: Dalibor Perković Izitpajn

Prije nekog vremena, na jednoj od konvencija na kojoj su se stvari vrtjele standardnim tokom kakvim se vrte u hrvatskom fandomu u posljednjih desetak godina, dogodilo mi se nešto što je imalo formu omanjeg religijskog otkrivenja. U jednom trenutku sam se nalazio na SF konvenciji, negdje između dva dijela programa, kad je svijet odjednom promijenio boju; oblaci su se razdvojili, podigao sam glavu, pogledao oko sebe, video ekipu koja se opija na šanku, oko šanka, pod šankom i svuda uokolo. Vidio sam loše organizirane kvizove gdje svatko

prepisuje od svakog, shvatio da se tu nalazi nekoliko ekipa koje se odlično zabavljaju i sve se međusobno poznaju, a sa mnom i ne dijele previše interesa i zapitao se: "Ej, pa koji kurac ja radim ovdje?"

I nije se to dogodilo prvi put. Trzaji istog osjećaja javljali su se na svim konvencijama, uključujući i SFeraKon. Jednostavno, nakon više od petnaest godina redovitog pohađanja hrvatskih SF konvenciјa, svi su se ti događaji odjednom pretopili u jedno te isto tulumarenje, spavanje na strunjačama ili podovima, promatranje adolescenata kako galame,

opijaju se, igraju glasne i brze igre koje jedva nešto rubno imaju veze s književnošću, možda malo više sa SF serijama i komercijalnim role-playing i CCG svjetovima, a ja sam se samo ukopao usred tog meteža i iznenada zaključio: *ajm tu ould for dis šit.* A trispet mi je godina tek!

Ili je možda nešto bilo prilično pogrešno u aktualnom hrvatskom shvaćanju pojma "SF konvencije"?

U pokušaju da se obranim od optužbi da me puca *midlajf krajsis*, zaključio sam da si najbolje sređujem misli dok ih ukucavam na tastaturu, pa i ako na kraju ovog teksta eventualnom čitatelju ništa ne bude jasno, moći će reći: sad bar ja znam što mislim. Za daljnju upotrebu.

Dakle, dobrodošli na putovanje svjetom hrvatskog fandoma onako kako ga ja vidim.

Danas ćemo čitati Evanđelje po Izitpajnu.

ŠAPTAČI MASTODONTIMA

Stari SFeraKoni bili su, kažu, dosadni. Onda je došla nova ekipa i sad kažu da su SFeraKoni zanimljivi, iako se i dalje tu i tamo javi netko tko kaže da su dosadni. Ja, iskreno, ne bih znao. Meni su svi, od prvog do posljednjeg, bili isti. Svaki SFeraKon je oduvijek bio Božić moje osobne religije, centralni događaj godine, eksteritorijalna i ekstemporalna točka u prostorvremenu koja je postojala potpuno odvojeno od svemira

koji nas okružuje preostala 362,75 dana u godini i nije uopće bilo bitno kakvim su sadržajima bila ispunjena ta dva i pol Zemljina dnevna ciklusa - bilo je dovoljno reći: ja sam na SFeraKonu, ostatak svemira je izvan ovog mjeđura i o ostalim stvarima u životu brinut ćemo u ponедjeljak ujutro. Ako mi je povremeno bilo dosadno, našao bih si zabavu, društvo ili bih jednostavno sjeo sa strane i malo se odmorio, uživajući u trenutku. I tako je nastala rečenica koju sam usput napisao u jednoj forumskoj diskusiji, a koja se kasnije našla i u nečijem potpisu: "Volim kad mi je na SFeraKonu dosadno jer mi onda konvencija dulje traje."

Onda su se pojavile neke "mlađe" generacije - navodnici zato jer se pokazalo da je riječ o ljudima rođenima jedva koju godinicu poslije mene, a neki od njih i prije mene - koje time nisu bile zadovoljne, kojima je SFeraKon bio monoton, SFera okoštali mastodont nesposoban za promjene i utefteren za izumiranje, i sukob generacija - ako već ne po godinama, a ono po shvaćanju svijeta - mogao je početi. Razvojem Interneta svatko - ali baš svatko - je, uz pravo glasa, dobio i mogućnost da ga se čuje jednak glasno kao i sve ostale, bez obzira imao što reći ili ne. Krenule su kritike i prepucavanja sa svima kojima se moj mali kutak svemira nije svidio i koji su ga htjeli pretvoriti u svoj mali kutak svemira, pretvarajući svoje osobne afinitete u generalna pravila - "ako je meni na

SFeraKonu dosadno, to znači da je SFeraKon loš".

Ja sam, u međuvremenu, uokolo trubio da SF konvencije nisu profesionalne manifestacije tipa Eurokaza ili Infoa gdje se zna tko su organizatori, a tko posjetitelji koji plaćaju ulaznicu - ili dođu besplatno - i konzumiraju sadržaj. Pretpostavljam da sam takav stav usvojio zato što sam 90% svoje maloljetnosti proveo u komunizmu, pa mi je taj koncept potrošačkog društva, gdje se zna tko su davatelji usluga, a tko preživači, pardon, potrošači, bio stran, a ideja da se to mora prenijeti i na potpuno amaterske, dobrovoljne, fanovske manifestacije kao što su SF konvencije potpuno suluda. Isto tako, nikako nisam uspijevao shvatiti koji bi to bili objektivni kriteriji po kojima bi neka konvencija jedne godine bila "dobra", a druge "loša". Međutim, mora da sam ja ograničen, jer Internetom su se valjale gomile ljudi koji s uspostavljanjem tih kriterija nisu imali problema, a to što ih ja nisam uspio shvatiti, jebiga, na glavu moju i mojih potomaka.

Cijelo to vrijeme ekipa koja je organizirala SFeraKon odmahivala je rukom: psi laju, karavane prolaze, govorili su, što god da radiš, naći će se netko tko će kritizirati, ali jedino što se isplati je raditi ono što želiš i ono što ti se da. I, naravno, bili su u pravu, jer ako radiš nešto zato jer moraš, nekad ti je činilo zadovoljstvo, a sad ti se više ne da, a ne plaćaju te - što je ovdje slučaj - prije ili kasnije ćeš popizditi, ostaviti

se svega i otići u Indiju ili Koreju u budistički hram. Dokazano. Već imamo dvojicu takvih. Bez zajebancije.

(Digresija: treba reći da sam ja potpuno pogrešna osoba i za priče o tome kako se organizirao SFeraKon jer, generalno, moja uloga u svemu je uvijek bila prilično minorna. Zapravo, u ovih 17 godina se ne mogu sjetiti da sam za ikoji SFeraKon napravio išta bitno i zahtjevno.* Uglavnom sam statirao. No, ovaj tekst pišem ja, a ne oni koji su zbilja radili, pa eto, koristim priliku i izigravam frontmena. **Kraj digresije.)**

Onda je, prije oko pola desetljeća, u SFeru došla nova ekipa, u prosjeku desetljeće mlađa od onih koji su do tada vodili stvar. Ton se promijenio, boja je postala malo drugačija, mlade snage su poradile na imidžu, uputile neke lijepe riječi nekim ljudima i ubacile dodatne sadržaje na SFeraKone. Generalno, u koncepciji se nije puno promijenilo, ali u dojmu jest.

Međutim, prije nego se bacim na najsočniji dio priče, pogledajmo što se u međuvremenu događalo uokolo.

* A "Bilten"?, op. ur.

MALE KONVENCIJE, "MALE" KONVENCIJE I MALE "KONVENCIJE"

RiKon nije druga najstarija hrvatska SF konvencija. Prije dvije godine, čini mi se, na essekonskoj Najslobijoj karici (koju su organizirali Riječani) bilo je i pitanje "koja je druga najstarija hrvatska SF konvencija" na koje sam, čini mi se, točno odgovorio, ali da me ubijete, sad ne znam koji je to odgovor bio: Essekon ili Kutikon. Međutim, RiKon je za mene imao značajnu prednost: ekipa koja ga je radila bila je ozbiljna, ali i otkačena, inventivna, inteligentna i, najvažnije, nekako sam se s njima našao na istoj valnoj duljini. Ne mogu garantirati da sam bio na svim RiKonima (iako mislim da jesam), ali ako sam kojeg i propustio, bio je to iznimski slučaj. Predavanja koja su se održavala na RiKonima bila su fanovska, igre koje su se igrale bile su originalne i esefične (molim

vas, Alien vs. Predator LARP?! masovni i strogo koordinirani AvP role-playing s dvadesetak sudionika; isto tako masovni i koordinirani AD&D turniri; epska potraga za blagom s džedajima, Budama, real-milicajcima i stormtrooperima koja bi, da ju je itko snimao kamerom, stekla kulturni status!) i, sve u svemu, kad je ta generacija sišla sa pozornice - ljudi se poženili, zaposlili, dobili djecu, ne nužno tim redom - a klub se ugasio, nepovratno je nestao jedan od najoriginalnijih dijelova hrvatske fandomske scene.

O padu "Aurore" svjedoči i jedna često ponavljana rečenica: na jednom od posljednjih RiKona stare generacije u planu je bio i okrugli stol o tome pretvara li se RiKon u igračku konvenciju koji na kraju nije održan jer su organizatori zabrazdili u Magic the Gathering. Na kraju, kad se osvrnem na to razdoblje, ispada da RiKon i jest bio gejmerska konvencija, ali, za razliku od ovoga što se danas naziva "gejmanjem" - nizovi istih ili sličnih komercijalnih produkata, turnira, prezentacija, recikliranja svega i svačega - igre na RiKonima prve generacije su imale originalnosti i inteligencije i, prije svega, duha, ne samo u zamisli, nego i u izvedbi.

Naravno, ovako visoko podignutu letvicu teško je dostići, pogotovo ako se kreće od nule. Danas RiKon vode potpuno drugi ljudi i konvencija je nešto drugačija. Međutim, dok su se "Aurorani" uglavnom držali Rijeke (osim, naravno, uvjek

prisutnih izuzetaka), Treći Zmajevi su svojim aktivnostima podigli atmosferu ne samo na RiKonu, nego i na svim konvencijama na kojima su se našli, od Sečovlja do Osijeka: dobro organizirani kvizovi neko su im vrijeme bili znak raspoznavanja, a spremnost da se uskoči kao sudionik konvencije, a ne samo gost-preživač, oprostite, potrošač, ih i dalje razlikuje od ostatka hrvatskog fandoma. A sve se to, naravno, osjeti i na RiKonu. Iako ni ova konvencija nije ostala imuna na opću boljku hrvatskog fandoma, ali o tome kasnije.

Što se tiče Kutikona, bio sam na samo dva. Moj prvi, sredinom devedesetih, izgledao mi je kao prošireni sastanak SFere; cijela konvencija održala se u jednoj velikoj izsepariranoj prostoriji, za jednim stolom ljudi koje znam su igrali Civilizaciju, za drugim Car Wars, za još nekoliko stolova ljudi su razgovarali ili igrali nešto drugo, napravili smo pauzu da bismo pogledali *Johhnyja Mnemonica* i sve skupa je djelovalo prilično ugodno. Moj drugi Kutikon, deset godina kasnije, bio je varijacija na ovo, s tim da je bilo triput manje ljudi, triput manje prostora, i završilo je tako da smo nas četvoro otišli u predvorje društvenog doma u kojemu se "konvencija" održavala, odigrali nekoliko partija bilijara i vratili se nazad u Zagreb.

Ostali Kutikoni izgubili su se u bespućima nezainteresiranosti organizatora koji su bar dvaput informaciju o konvenciji

objavili dan prije njenog održavanja, bar jednom nakon održavanja, a nakon toga je na pruzi Zagreb-Beograd zavladao muk, prekinut povremenim foto-albumima na internetu s kutinskog LARP-a ili nečeg sličnog.

I dok je priča o Kutikonu sporadična i skokovita, ona o Essekonu je prilično kontinuirana. Dok sam tokom devedesetih, uz SFeraKon, kontinirano išao samo na RiKon, negdje oko 2002. sam zaključio da bih mogao krenuti uokolo i na ostale SF događaje po Hrvatskoj. Tako sam Essekon pohodio nekoliko puta za redom i stekao dobar uvid u propast ove konvencije. Essekoni prije toga bili su, kažu, prilično zanimljivi, a i prvi na kojemu sam se našao imao je ono nešto: širok profil ljudi koji su se u isto vrijeme našli na istom mjestu tako da se, tokom konvencije, našlo za svakoga ponešto. Drugi je već bio siromašniji jer je izostalo dvadesetak sudionika koji su prethodne godine sudjelovali na literarnoj radionici, tako da je literarni program ostao na SFeraškoj delegaciji, a i sljedećih godinu-dvije se sve svelo na to da gosti izvan Osijeka ispune dio programa koji se nije ticao kartanja i vampirskih role-playinga. Stvar je pukla prije dvije i pol godine kad su se u relativno dobrom prostoru održala dva paralelna događanja: fandomsko-književni, za koji su bili zaduženi Zagrepčani i Riječani, te lokalna pijanka s tamburicama i narodnjacima koju su organizirali domaćini. Naravno, nakon toga nitko više nije ni

pomišljaо na odlazak u Osijek tako da je pretposljednji Essekon, sudeći po objavljenim fotografijama, održan na klipi u parku s pivskim bocama i petnaestak domaćina i gostiju, dok je posljednji nakon održavanja netragom nestao iz hrvatskog informacijskog prostora.

Najmlađa hrvatska konvencija, Liburnicon, ideju je pokupila od RiKona, a izvedbu od Istrakona, što i nije tako loše kao što zvuči. Oprobani recept zabavnih esefičnih igara garniranih s jednim ili dva ozbiljnija predavanja, a sve u vrlo opuštenoj atmosferi, možda je jedna varijacija na istu temu previše za moј ukus, ali i ovdje je ključna riječ - ukus. Ako Liburnicon i ima neki problem, onda je to samo zato što se u njemu, kao najmlađemu od hrvatskih SF događanja, zrcali problem cijelog fandoma čiji su se interesi u proteklih deset godina premjestili iz esefičnih sadržaja u čistu zabavu. Može se samo reći da bi Opatijcima dobro došlo malo više kontrole i discipline, ali s obzirom na objektivne okolnosti, možda im se i nema puno toga za prigovoriti. Drugim rijećima, ne može se od Lihtenštajna tražiti da riješi globalnu ekonomsku krizu.

ZA SREĆU JE POTREBNO DVOJE

Možda će netko pomisliti da sam Istrakon ostavio za kraj iz čistog inata ili neprijateljstva, ali nije tako. Krenuo sam od SFeraKona kao najstarije i najozbiljnije

hrvatske SF konvencije, prešao rubnim područjem i krenuo prema suprotnom polu dualizma - "ozbiljnost" protiv "zabavnosti".

Istrakon sam ostavio za kraj isključivo zato jer se na njemu najbolje vidi problem - prisutan i na svim ostalim konvencijama, ali Istrakon bi se mogao nazvati začetnikom trenda - koji danas ima cjelokupan hrvatski fandom, a to je razvodnjavanje u jeftine oblike zabave, širenje u područja koja sa znanstvenom fantastikom nemaju nikakve veze i privlačenje ljudi koji, u normalnim okolnostima, nikad, ni u najluđim snovima ne bi došli na nešto što se zove SF konvencija. I nije tu riječ o tome da stari tvrdolinijaš drnda o tome da "fandom nije što je nekad bio" ili da sam nespreman prihvatići da se stvari mijenjaju i da SF danas nije isto što i SF prije trideset godina. Jednostavno, SF konvenije bi trebale biti manifestacije na kojima se druže i izmjenjuju mišljenja ljudi koji čitaju ili gledaju - dakle, vole - znanstvenu fantastiku, fantasy i horor. Također, to bi trebale biti manifestacije na kojima je sav sadržaj - dakle sav, bez izuzetka, bez obzira na kojem nivou - vezan uz SF. Ali SF kao skup žanrova, kao ogroman skup različitih književnih i filmskih djela, a ne kao niz sljedbi jedne ili dvije TV serije ili jednog serijala knjiga napisanih po nekoj popularnoj igri

Međutim, na hrvatskim SF konvencijama toga je sve manje.

Ne kažem da je to samo po sebi loše. Naravno, meni osobno to ne odgovara i volio bih kad to ne bi bilo tako, ali ako stotine ljudi žele baš takve manifestacije, ako im baš to odgovara i ako vole odlaziti na njih, onda nema razloga da ih se zaista i ne organizira. Međutim, takve se manifestacije više ne mogu zvati SF konvencijama.

Na Istrakonu 2009. održan je, hm, "okrugli stol" ili "diskusija" ili "organizirano prepučavanje" ili "zabava za mase u formi debate", štogod, na kojemu su, uz pitanja tipa "je li Pluton planet", sudionici trebali reći i svoje mišljenje o hrvatskom fandomu i

konvencijama. Pa sam tako i ja u kratkom vremenu izverglao svoje, bez jačih argumenata jer za njih nije bilo vremena, a stvar koju ovdje treba spomenuti je to da sam rekao da Istrakon nije SF konvencija. Pa mi dozvolite da to malo obrazložim.

(Digresija: događaj je bio loše organiziran, najprije zato jer nije bilo jasno koliko je vremena govornicima na raspolaganju - u mjesecima prije toga objašnjen je potpuno drugačiji sistem - a onda i zato jer nije bilo jasno tko su gosti i u čije ime govore. Voditelj nas je najavio kao predstavnike

udruga, dok je istovremeno na platnu išao foršpan koji je govorio upravo suprotno, a ja mogu reći samo da, prvo, nikad nisam smatrao da na bilo koji način predstavljam SFeru, drugo, nikad to ne bih htio raditi jer bi me to spriječilo da kažem što zbilja mislim, treće, ne bih to mogao raditi jer se često ne slažem sa SFerom oko interesa SFere, četvrto, pozvan sam na diskusiju imenom i prezimenom, kao urednik Biltena,

čovjek bez dlake na jeziku, čovjek koji jednom riječju može uvrijediti tisuće, peto, ako netko predstavlja udrugu na nekom događaju, onda valjda udruga odlučuje koga će na taj događaj poslati, što ovdje vrlo nije bio slučaj. Na žalost, ništa od ovoga nije se probilo do publike tako da je cijeli ton događaja bio u smislu "sučeljavanja udruga", pogotovo zato što, dok sam ja u šezdeset sekundi popljuvao sve što mi je bilo na dohvrat jezika, druga dvojica diskutanata su se, čim su se dohvatali mikrofona, pretvorili u uljudne diplomatske pičkice, iako je jedan od njih u četiri oka još jezičaviji od mene, a drugi, kad je u probranom društvu, bez kompleksa na vrlo nekorektan način već godinama omalovažava sve i svašta po hrvatskom fandomu, a najviše SFeraKon i njegove organizatore. No, ovo nije tekst o tome pa je vrijeme za **Kraj digresije.**)

Dakle, već sam napomenuo što bi jedna SF konvencija trebala biti. Međutim, ako je Istrakon to i imao u početku, posljednjih godina se od toga polako sve više i više odmiče. Dobro, treba biti iskren, ono što se toj konvenciji do sada najviše prigovaralo, ove je godine (2009., op. ur.) riješeno predoziranjem: znanstvena predavanja bila su zanimljiva, kvalitetna i šarolika, a "Science Caffe" - četiri znanstvenika u foteljama raspravljaju o socioekonomskim aspektima smaka svijeta - bio je jedna od najboljih i najzanimljivijih

stvari na nekoj konvenciji koje sam u zadnjih šesnaest godina čuo i video.

Međutim, da bi nešto bilo SF konvencija, to mora imati sadržaje tako koncipirane da se vidi da je glavni interes događanja SF. Kičmu Istrakona ovdje su zaista činila hard-science predavanja. Međutim, kičmu programa na SF konvenciji bi trebali činiti SF sadržaji, dok bi znanost trebala biti samo začin - što više, to bolje, ali i dalje samo začin. No, ovdje se stvar izokrenula; znanost je na posljednjem Istrakonu postala glavna stvar, a začin su postali ostali sadržaji koji su preokrenuli boju, aromu konvencije na sasvim drugu stranu: predavanja o bioenergiji, vanzemaljcima (ali ne kao SF, nego ufološki), film o zmajevim brazdama (ma što to bilo) i gomila drugih stvari (da samo spomenemo prošlogodišnjeg počasnog gosta egiptologa i višekratno pojavljivanje Drage Plečka). Kad svemu tome dodate igre tipa "SF ispijanje piva", rock-koncert koji je, istina, bio vrlo dobar, ali nema veze sa SF-om, i ostalo po čemu je Istrakon poznat, ispada da upola manja konvencija koja ima upola manje programa - na primjer RiKon - s dva puta više prava nosi naziv "SF konvencije" jednostavno zato jer nema ono što Istrakon ima: gomilu stvari koje nemaju nikakve, pa ni rubne veze sa SF-om, ali zato privlači više ljudi. Drugim riječima, da, koncert je bio dobar, ali kad budem htio čuti dobru svirku, otići ću u KSET, a ne na Istrakon. Kad me počnu zanimati Däniken i

Rosewell, kupovat će časopise koji nisu ni "Futura" ni "Ubiq" ići na duhovne seminare kod Sai Babe, a ne na Istrakon. Kad se budem htio oblići, kupit će boce i otići s ekipom na klupu u park (ili na Essekon), a ne na Istrakon.

No, još jednom, ako Istrakon i nije SF, to ne mora značiti da je "loš" (iako mi i dalje nisu jasni kriteriji, ali drugima očito jesu, pa da se poslužim njihovom terminologijom); ako stotine ljudi u njemu uživaju i redovito dolaze, tko sam ja da se bunim? Organizatori ispunjavaju njihovu potrebu i nema nijednog razloga da ih se zbog toga kritizira. Možda bi bilo najtočnije reći da, iako Istrakon nije SF konvencija, nego manifestacija širokog spektra, na Istrakonu se događa *i* SF konvencija, dakle, SF konvencija je dio Istrakona. (I, naravno, ne treba zanemariti činjenicu da je Pazin vrlo mali grad tako da bilo kakva manifestacija veličine Istrakona mora biti spremna na kompromise i ljude - bilo goste, bilo organizatore - kojima ne samo da SF nije primarni interes, nego ih uopće ne zanima.)

No, najgore od svega je to što se upravo ti, ne-SFovski aspekti Istrakona preljevaju i na sve ostale hrvatske konvencije. Iako, treba biti iskren i reći da su Paznjani za to najmanje krivi. Nakon spomenute diskusije / okruglog stola / blamiranja malo sam porazgovarao s osobom bliskom organizatorima Istrakona (koja me nije ovlastila da njene izjave

prenosim u javnost pa će je zato ostaviti anonimnom, ali će svejedno prenijeti jer se sa svime slažem), a koja je priznala da na Istrakonu svjesno idu na privlačenje što više ljudi jeftinim zabavnim sadržajima koji nemaju veze sa SF-om, ali na to su prisiljeni jer masovnost donosi novce bez kojih je nemoguće organizirati sadržaje koji imaju veze sa SF-om. I slikovito je dodala: "Pa i vi tako organizirate SFeraKon, dajete guze zato jer znate da bez toga nećete imati novaca."

I što sam drugo mogao reći toj osobi, nego da je u pravu. Jer: kao da je sudbina htjela, manje od deset dana nakon tog razgovora u SFeri smo se pokačili oko dugoročnih koncepcija - ili možda oko toga da smo svi tvrdili isto, samo što se baš nismo slušali, povjesničari će se već naknadno dogоворити - a na kraju se sve svelo upravo na to: bez jeftine zabave nema publike, bez publike nema novca, a bez novca nema SFeraKona, ne dobrog ili lošeg, nego nikakvog.

(Iako, postoji jedan mali glasić u mojoj glavi koji se ni s ovim ne slaže, ali ovo nije mjesto za moje unutarnje dijaloge; možda napišem drugi tekst na tu temu, čisto kako bih si sredio misli, ne nužno da netko drugi dozna nešto pametno.)

MASTODONT UZVRAĆA UDARAC

I da se sad vratim na dio priče koji sam ostavio za kraj, onaj o današnjem SFeraKonu. Dakle, SFeraKon je, zaista, objektivno, bez lokalpatritizma i sferošovinizma i bočkocentrizma, danas najveća, najbolje organizirana i najčvršća hrvatska SF konvencija (kao što je oduvijek i bio, ali do prije pet-šest godina i nije imao ozbiljnu konkurenciju, tako da tada biti "naj" i nije bio neki uspjeh) na kojoj gotovo svatko može naći ponešto i za sebe. Naravno, jedan od glavnih uzroka svemu ovome je i taj što se događa u Zagrebu, ima na raspolaganju najviše ljudskih, ako već ne i materijalnih resursa; Darko Macan je rekao da je SFeraKon svojevrsni Gathering of the Clans, gdje se istovremeno događa nekoliko

odvojenih SF konvencija. Ono što je najbitnije je, ipak, to da su sve sferakonske konvencije - SF konvencije i da svaki ljubitelj SF-a može u nekoj od njih otkriti bar nešto što će ga zanimati.

Međutim, ni SFeraKon nije ostao imun na Istrakonski sindrom, ali, na sreću, imunološki sustav je bio dovoljno jak da se stvar zadrži na nivou lokalne infekcije. Tako da, iako imamo ekscese kao što su prežderavanje keksima i muški scriptiz, glavnina programa je i dalje čvrsto literarno esefovska i znanstvena. Međutim, hrvatski fandomski trend koji je započeo na prijelazu milenija i ovdje ostavlja sve jači trag tako da tek treba vidjeti kako će se stvari razvijati.

Jedna od mogućih budućnosti je nastavak po zacrtanom kursu: da se hrvatske SF konvencije (ili "SF" konvencije) polako

pretvore u zabavišta za (polu)pijane adolescente i one koji se tako osjećaju. Već spomenuto prežderavanje keksima, igre sa skidanjem, varijante reality showova (SFeraKon), a zatim i razna predavanja o svinjokolji i sličnim SF sadržajima (Essekon), karaoke, glazbeni kvizovi koji nemaju veze sa SF-om (RiKon), bioenergija,

alternativna medicina, organizirano opijanje (Istrakon) samo su primjeri, a, što je najgore od svega, nema načina da se od toga otrgne: svako "uozbiljavanje" značilo bi smanjenje broja posjetitelja, manji proračun, skuplje kotizacije, što bi opet dovelo do dodatnog smanjenja broja posjetitelja sve dok se cijela stvar ne pretvori u komorno druženje pedesetak najiskrenijih organizatora i ljubitelja SF-a koje bi se moglo održati u malo većem stanu.

Što, doduše, kao opcija i ne djeluje toliko mračno, bar meni, totalnom geeku i osobnjaku. Na kraju, najveće britanske i njemačke SF konvencije okupe do 2000 sudionika, a ako usporedite postotke, to je to: dvadeset hrvatskih fanova na internom tulumu.

Ali razumijem zašto se to nekima drugima ne bi svidjelo.

JESTE LI ZA SitCon?

Zato sam, metodom pokušaja i pogrešaka, došao do zgodnog recepta koji će možda trebati još malo razraditi. Na već spomenutom Istrakonu u jednom trenutku nisam znao što bih sa sobom - ekipa se negdje razletjela, u tom trenutku nije bilo predavanja koje bi me zanimalo - pa sam otišao na SFerin stand koji je zbog kratkog spoja među SFerašima ostao pust i prazan (te se još jednom ovim putem ispričavam organizatorima) i - sjeo. I bi mi dobro. Naime, znate i sami, kad čovjek dugo šeta i

lunja uokolo, sam čin spuštanja stražnjice na ravnu podlogu dovodi do osjećaja ugode. Pa sam tako neko vrijeme uživao u samoj činjenici da sjedim, ne zamarajući se time što bi sad bilo dobro raditi, gledati, sudjelovati. Onda su došli nedruželjubivi Slovenci pa su posjedali oko mene, pa smo neko vrijeme zajedno bili nedruželjubivi. Onda su se pojavili neki SFeraši, pa neki Riječani, onda su nedruželjubivi Slovenci otišli, pa su neki SFeraši otišli, pa su došli neki četvrti...

I tada sam shvatio da nema smisla trčati oko i tražiti društvo. Ako samo sjedneš i pričekaš, društvo će doći tebi. Što je - rekli su mi još na Euroconu prije pet godina - upravo ona glavna poanta SF konvencije: doći na neko mjesto i naći se s ljudima iz drugih gradova koje dugo nisi vidoio. (Naravno, ovdje je riječ o ljudima koji se već poznaju; za upoznavanje i spajanje novih potreban je odgovarajući program i odgovarajući sadržaji na konvenciji koji će služiti kao katalizator pri upoznavanju, a to je upravo ono po čemu su hrvatske SF konvencije sve manje SF konvencije. Ali da se ne ponavljam...)

Drugim riječima, ako neki mogu doći na Istrakon da bi se napili, iako to jednako dobro mogu napraviti i kod kuće, i ako neki mogu doći na Istrakon na rock-koncert, iako toga imaju i kod kuće, onda isto tako ja mogu doći na Istrakon da bih sjedio - iako to mogu i kod kuće - i pričao s raznim ljudima - što baš i ne mogu kod kuće.

Onda sam se sjetio Krste A. Mažuranića. Čovjek je jedan od najstarijih hrvatskih SF fanova (imate neke njegove tekstove na SFerinom sajtu) i na SFeraKonima je do prije nekoliko godina imao svoj štand "Friendly Alien", gdje bi poslagao svoje rekvizite s domaćih i svjetskih SF konvencija, na šešir bi zataknuo nekakvog zmajčeka i - pričao sa svakim tko bi naletio. Mlađarija se s tim pomalo sprdala, ali sad, kad više ne pripadam u tu kategoriju, shvaćam koliko je sam koncept bio genijalan: ako konvencija služi tome da se ljudi druže, postoji li išta konvencijske nego postaviti štand namijenjen isključivo druženju? (Prije nego netko naleti s pitanjem zašto sam onda toliko podjebao Essekonce kad su najavili konvenciju na kojoj će biti samo zabava-zabava-zabava: ne, nije poanta u takvoj zabavi i takvom druženju! Ali tko to ne razumije, ne vrijedi mu ni objašnjavati.)

Drugim riječima, ako ti se ne sviđa kako izgleda konvencija koja se događa oko tebe, uzmi stol (ili nešto drugo, jer na konvencijama uvijek vlada nestasica stolova) i napravi svoju konvenciju.

Trećim riječima, ako hrvatske SF konvencije postaju sve manje SF konvencije, a sve više festivali širokog spektra, apsolutno nema razloga zašto odabrana elita ne bi na tim ne-SF konvencijama ogradiла svoj mali prostor i na njima napravila SF konvencije. Oni drugi to ionako rade već godinama - donesu si

zabavu ili brlju, zabiju se u neki čošak i briga ih za sve ostalo. (Čak je postojala ideja da na Istrakonu ogradimo jedan dio i proglašimo ga "SF konvencijom na Istrakonu". Međutim, sarkazam na stranu, a već sam i napisao, na Istrakonu već postoje sadržaji koji se mogu podvesti pod SF konvenciju pa je ideja, kao i sve zamišljene kao podjevanje, propala.)

A moguće je i da jednostavno postajem prestar za *dis šit*, pogotovo s obzirom na to da su posjetitelji hrvatskih konvencija uglavnom adolescenti i post-adolescenti, eventualno mlađi od 30 godina. Ali, hej, i mi matorci od 35 godina imamo pravo na neku svoju zabavu, zar ne?

I zato ću još malo razraditi ideju SitCona. Naravno, možda bi bilo prirodnije da svoj štand nazovem "Hostile Alien" (ili "Izotpajnovo leglo" ili "Bilten 2003"), ali shvaćate poantu.

Na kraju krajeva, ušli smo u novo tisućljeće, baš bismo i mogli izmislići nešto novo.

Recimo, suživot posjetitelja / potrošača / prezivača s jedne strane i sudionika, onih koji zaista pripadaju fandomu, s druge.

Baš da vidimo kako će to ispasti.

